

Vilniaus augustinų vienuolyno statinių ansamblio Švč. Mergelės
Marijos Ramintojos bažnyčia (Unikalus kodas Kultūros vertybių
registre 1093) Savičiaus g. 15, Vilniuje

Anksčiau atliktų tyrimų ir projektavimo darbų apibendrinimas

Istorinė pažyma

Indrė Baliulytė
(Nekilnojamojo kultūros
paveldo apsaugos specialisto
atestato Nr. 3843)

Vilnius, 2020

Turinys

Ižanga	3
45 kvartalo raida	4
Marijos Ramintojos bažnyčia	8
Apmatavimai ir fotofiksacija	21
Archeologiniai tyrimai	61
Išvados	65

Ižanga

Darbo tikslas – išnagrinėti ir apibendrinti ankstesnių tyrimų duomenis, projektinę dokumentaciją, susijusią su Vilniaus augustinų vienuolyno statinių ansamblio Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčia (Unikalus kodas Kultūros vertybių registre 1093) Savičiaus g. 15, Vilniuje.

Darbo pobūdis – taikomieji tyrimai, tyrimų metodas – archyvinių dokumentų lenkų ir rusų kalba nagrinėjimas, fotografijų ir kartografinė analizė, lauko (natūriniai) tyrimai, įvairių publikacijų peržiūra nagrinėjamos vietos kontekste taip pat – bažnyčios istorijai skirtų publikacijų bei archyvuose ir bibliotekose esančių rašytinių dokumentų analizė, pastarųjų dešimtmečių tyrimų duomenų apibendrinimas.

Ypač reikšmingi Paminklų restauravimo instituto istoriko Romualdo Firkovičiaus atlikti tyrimai, rengiant Vilniaus kulto pastatų apybraižas¹.

Darbe naudojamos santrumpos :

LVA - Lietuvos valstybės archyvas

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

PRPI – Paminklų restauravimo projektavimo instituto archyvas

KPC – Kultūros paveldo centras

LM – Lietuvos Metrika (mikrofilmai LVIA)

SA – Senieji aktai

MABR – Lietuvos mokslų akademijos Centrinės bibliotekos rankraštynas

VUBR – Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštynas

Dar XX a. pradžioje apie visas Vilniaus bažnyčias rašė V. Zahorskis². Jo darbais rėmėsi vadovų po miestą autoriai, kiti tyrinėtojai.

Šiek tiek duomenų apie bažnyčią suteikia Vilniaus senamiesčio kvartalų tyrimo medžiaga³, rengta, atliekant kompleksinius senamiesčio tyrimus XX a. 8-9 dešimtmečiais.

¹R. Firkovičius. Kulto pastatai ir jų vietos Vilniaus mieste

Katalikų bažnyčių istorijos apybraižos, 1989. 2. R.Firkovičius. Marijos Ramintojos bažnyčia ir augustinų vienuolynas. Savičiaus g.13/2, Bokšto g.15/17. PRI ADS, F5 5033

² 1135 - 8 - 10. Zahorskis V. Vilniaus bažnyčių istorijos bruožai, /1914/

³ 1. T.Dambrauskaitė. Vilniaus senamiesčio 45 kvartalas. Istoriniai tyrimai. 1978.

Tyrinėjant kvartalą, buvo parengta istorikės Jūratės Valužytės atlikta neišlikusio užstatymo istorijos apžvalga⁴, kurioje pateikiama informacija apie 45 kvartalo užstatymo raidą. Šio tyrimo tikslas buvo rasti nebesančio užstatymo kontūrus ir pastatų tūrius.

Taip pat, rengiant šį apibendrinimą, buvo išnagrinėta ir projektavimo užduočių bei projektinė dokumentacija. Kadangi bažnyčia po Antrojo Pasaulinio karo pritaikyta ne kulto, o sandėliavimo reikmėms, pagrindiniai atlikti fiziniai tyrimai buvo skirti konstrukcijų stiprinimui, o projektavimo darbų tikslas nukreipiamas pastato naudojimo paskirčiai užtikrinti.

45 kvartalo raida

45 kvartalas kurį riboja Bokšto, Savičiaus, Augustijonų gatvės nors ir būdamas senamiesčio širdyje, buvo laikomas nuošaliu. T. Dambrauskaitė teigia, kad mūriniai namai čia pradėti statyti tik XVIII a., tuo tarpu XX a. II pusės archeologiniai tyrimai⁵ paliudijo, kad mūriniai namai pradėti statyti gerokai anksčiau. Seniausias kvartalo mūrinis pastatas – vienuolynas. Kvartalą ribojančios gatvės - Bokšto ir Savičiaus atsirado kaip keliai link statomos miesto sienos ir susijusius su miesto siena, todėl jų atsiradimas gali būti datuojamas XVI a. Kvartale buvo ir siauras skersgatvis, vedantis link Šv. Kazimiero bažnyčios ir Subačiaus gatvės. Ilgainiui jam prigijo Augustijonų gatvės vardas.

1737 m. Fiurstenhofo plane aiškiai matyti Bokšto ir Savičiaus gatvės, Augustijonų gatvės trasa dar nėra aiški. Augustinų bažnyčios ir vienuolyno kompleksas pažymėtas 9 numeriu.

XVIII a. kvartalas jau buvo užstatytas, jo didžiąją dalį užėmė bažnyčia su vienuolynu.

⁴ J. Valužytė. Vilniaus m. 45 kvartalo neišlikusio užstatymo istoriniai tyrimai. 1991.

PRI ADS, F5 6024

⁵ LASAVICKAS, S., BALČIŪNAS, V. Pirminių architektūrinių-archeologinių tyrimų, vykdytų Vilniaus senamiestyje kvartale Nr. 45, Siaurosios g. buv. namo 6 sklype, ataskaitos foto iliustracinė medžiaga. 1979 m. VAA F. 1019, Ap. 11, B. 5150; LASAVICKAS, S., LISANKA, A. Archeologinių-architektūrinių tyrimų, vykdytų Vilniaus senamiesčio kvartale Nr. 45, Siaurosios g. buv. namų 6 ir 8 sklypuose, architektūrinių tyrimų ataskaita, 1980 m. KPC, F5-2673

1. Fiurstenhofo (1737 m.) plano fragmentas

Jei 1737 metų plane bažnyčios ir vienuolyno teritoriją iš šiaurės skyrusi tvora neparodyta, ją aiškiai matome XIX a. pradžios ir vėlesniuose planuose. Per XVIII a. susiformavo, t.y. išryškėjo Augustionų gatvės, kuri dar buvo vadinama Siauroju skersgatviu, trasa.

XVIII a. pabaigoje kvartale didesnė dalis pastatų mediniai, tik keli mūriniai – taip nurodoma T. Dambrauskaitės kvartalo tyrimo medžiagoje.

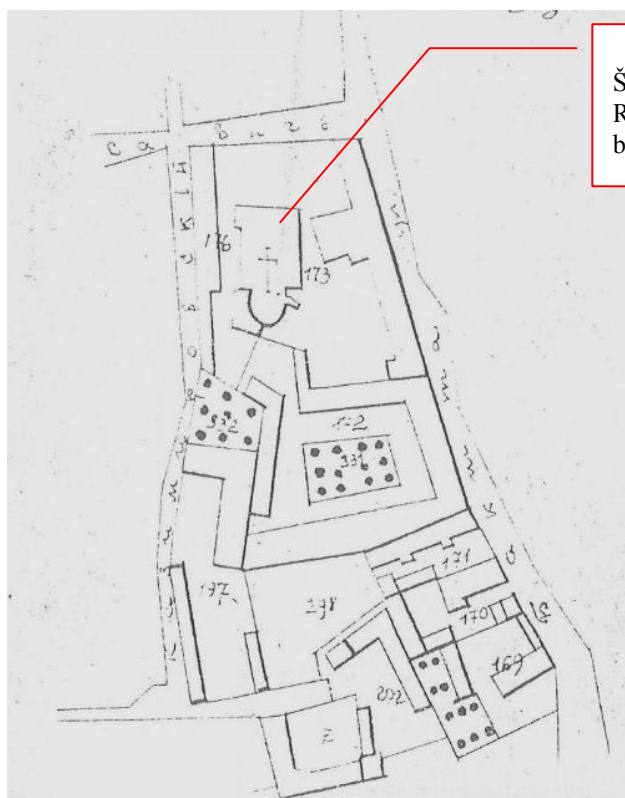
1808 m. Vilniaus miesto (Griunerto) plane matyti, kad kvartalas netaisyklingas, bažnyčios teritoriją iš vakarų ir šiaurės supa tvora, vienuolyno korpusai yra į rytus ir pietus nuo bažnyčios. Visi pastatai XIX a. pradžioje buvo mūriniai, išskyrus vieną medinį ūkinį pastatą už bažnyčios presbiterinės dalies.

Ne vienuolynui priklausiusioje dalyje gyventojai buvo smulkūs amatininkai. Namai, kurie jiems priklausė, buvo nedideli, vieno dviejų aukštų. Užstatymo pobūdis iki XIX a. buvo sodybinio tipo, vieną sklypą nuo kito skyrė tvoros.

2. 1808 m. plano fragmentas. 45 kvartalas

1848 m. bažnyčia ir 1852 m. vienuolynas buvo uždaryti, 1852 metais bažnyčia dalinai rekonstruota pagal T. Tišeckio projektą ir paversta stačiatikių Šv. Andriejaus cerkve. cerkvė buvo priskirta prie Stačiatikių dvasinės mokyklos.

Švč. Mergelės Marijos
Ramintojos bažnyčia
bažnyčia

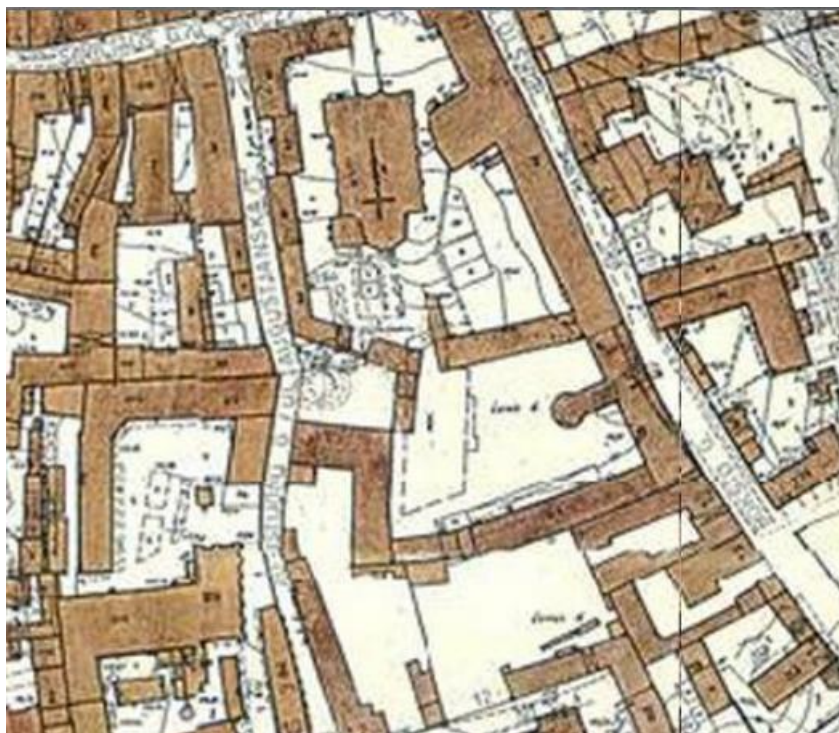
3. 45 kvartalas 1859 m. Vilniaus miesto plane

Kvartalas galutinai susiformavo XIX a. 1807 m. Įkūrus vienuolyne Dvasinę seminariją, buvo pastatyti keli priestatai vienuolių valdoje likusioje dalyje. Per XVIII a. pabaigą daug kvartalo namų buvo perstatomi, po tame amžiuje kilusių kelių gaisrų buvo pastatyta daugiau mūrinių namų.

XIX – XX a. pirmoje pusėje namai ne kartą rekonstruoti.

Po Antrojo Pasaulinio karo dalis vienuolyno pastatų sugriauta, sugriauti ir kiti kvartalo namai Bokšto gatvėje.

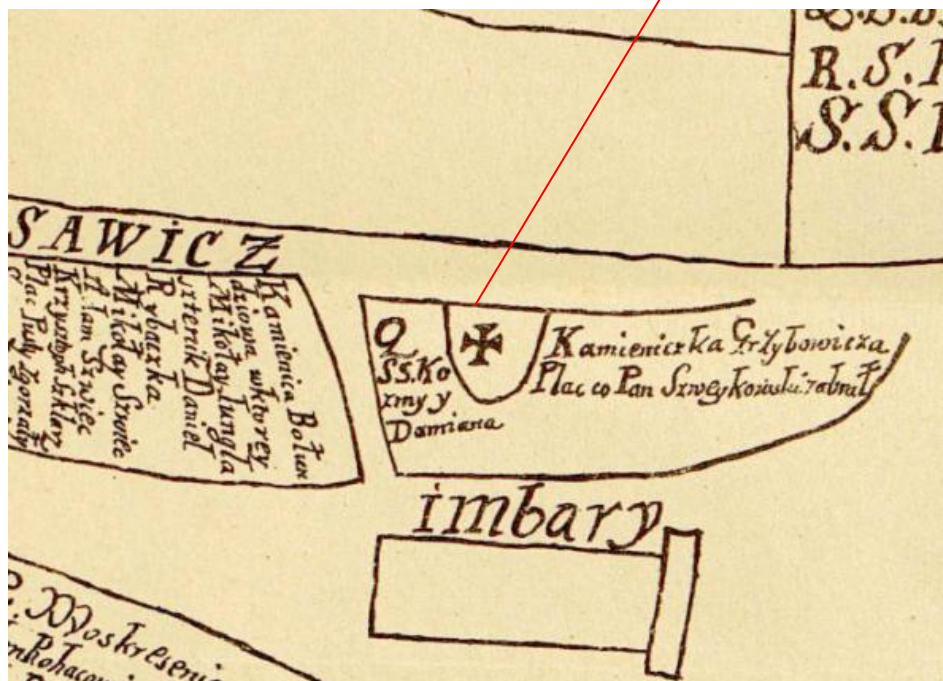
XX a. pabaigoje dėl naujų A. Vienuolio mokyklos korpusų statybos, kvartalo užstatymas pasikeitė.

4. 45 kvartalas Vilniaus senamiesčio regeneracijos plane 1995 m. (rudai pažymėtas iki 1940 m. buvęs užstatymas)

MARIJOS RAMINTOJOS BAŽNYČIA

Augustinų (arba augustinų eremitų) vienuolynas ir bažnyčia įsikūrė Vilniuje Savičiaus ir Bokšto gatvių kampe, tuščiuose sklypuose, kuriuose seniau stovėjo minima šaltiniuose 1503 m. medinė Kozmo ir Domijono cerkvė.

Kozmo ir Domijono cerkvė

5. Dalies Vilniaus miesto (Metropolito jurisdikos) planas, 1672 m.⁶

Stačiatikių cerkvė 1607 m. perėjo unitams, o 1610 m. per gaisrą sudegė. Galutinai ji buvo sugriauta 1655 m. įžengusios į Vilnių caro Aleksejaus kariuomenės; jos pėdsakai visiškai dingo ir ilgą laiką cerkvės sklypas buvo tuščias ir neužstatytas.

Vilniuje augustinai pasirodė XVII a. aštunto dešimtmečio pradžioje⁷, šios vienuolių brolijos generolas Romoje leido 1671 m. raštu įsteigti Vilniuje vienuolyną. Tuo tikslu 1673 m.

⁶ Собрание древнихъ грамотъ и актовъ городовъ: Вильны, Ковна, Трокъ, православныхъ монастырей, церквей, и по разнымъ предметамъ, ч. 1, Вильно, 1843, с. LXVI

⁷ 2017 m. paskelbta, kad Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje rastas Vilniaus Vyskupo Jurgio Bialozoro raštas - leidimas, datuojamas 1664 metais kovo 7 d. Jame rašoma apie Vilniaus Augustinų (Augustinų) Švenčiausios Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios, esančios Savičiaus gatvėje Vilniuje, statybų pradžią. (MAB 273-4703).

Lenkijos provincijolas atsiuntė į Lietuvą augustiną kun. Fulgentą Driackį, kuris, gavęs iš vyskupo Mikalojaus Paco leidimą pasilikti Vilniuje, pradėjo rūpintis vienuolyno steigimu.

Driackiui tik 1675 m. pasisekė gauti vyskupo leidimą ir būtiną visų esančių Vilniuje vienuolynų viršininkų sutikimą steigti naują vienuolyną. 1676 m. dvasinei vyresnybei atsisakius duoti leidimą augustinams įsikurti prie Šv. Juozapo ir Nikodemo bažnyčios bei špitolės (nes ji priklausė kunigams, kurie nebuvo vienuoliai), 1677 m. Driackiui pavyko gauti iš unitų metropolito Kiprijono Žuchovskio aukščiau minėtus sklypus Savičiaus – Bokšto gatvių kampe. Valdovas Jonas III 1678 metais šią suteiktą patvirtino ir dar dovanojo augustinams prie pilies esantį malūną su sklypu. Vėliau augustinų turtas išaugo dėka įvairių asmenų aukų pinigais ir nekilnojamu turtu (mūriniais namais ir kt.).

Pirmąją bažnyčią (tikriau - koplyčią) minėtame sklype augustinai pastatė 1677 m., Viešpaties Persimainymo vardo. Ji buvo medinė. 1679 m. joje buvo leista laikyti mišias.

1682 m. dvasinės vyresnybės skirta komisija pripažino teisę augustinams pastatyti 12-ai vienuolių vienuolyną. Pastačius nedidelį vienuolyną, pritrūko lėšų mūrinės bažnyčios statybai. Per 2–3 dešimtmečius vienuolynas sukaupė iš aukų nemažas lėšas. Todėl, sudegus 1742 m. bažnyčiai ir vienuolynui, augustinai 1746 m. galėjo pradėti mūrinės bažnyčios statybą, kuri buvo užbaigta tik po 22 metu. Vyskupas sufraganas T. Zienkovičius 1768 VI 26 pašventino ją Švč. Mergelės Marijos Ramintojos vardu. Statant bažnyčią, vienuoliai išplėtė vienuolyno pastatą, kuriame apsigyveno 11 vienuolių

1807 m. vienuolyno pastatą, stovėjusį išilgai Bokšto g., nupirko Vilniaus universitetas ir jame įkurdino Vyriausiąją seminariją. Vienuoliai įsikūrė trijuose mūrinukuose, stovėjusiuose vienoje linijoje, vienu galu į Savičiaus gatvę, o šonu į Šv. Kazimiero skersgatvį. Bažnyčia pasiliko augustinams.

1812 m. bažnyčios rūsyje prancūzai įrengė amunicijos sandėlį. 1985 m. pavertus pastatą cerkve, panaikintas vienuolių choras, nugriautos sakyklos, sugadinti kiti vidaus puošybos elementai.

Bažnyčios eksterjeras liko nepakitęs iki šių dienų. Bažnyčios vidus ne kartą buvo keičiamas gana drastiškai – pertvarkant ją į cerkvę, vėliau, grąžinus katalikams 1919 m. - restauruota, tačiau 1944 m. nuniokota gaisro, ir, galiausiai XX a. 7 dešimtmetyje paversta daržovių sandėliu. Paskutinė rekonstrukcija buvo ypač didelė – bažnyčios vidaus erdvė suskaidyta į atskirus aukštus, tarp jų įrengta laiptinė.

1820–1830 m. duomenimis, bažnyčia, mūryta iš plytų, stovėjo prie Savičiaus g., į kurią buvo nukreipta pagrindiniu fasadu. Iš šios gatvės buvo į ją mūriniai vartai su frontonu, pagražintu dviem vazonais iš skardos ir šv. Augustino širdim iš geležies, perversa strėle. Išilgai Savičiaus g. iš abiejų vartų pusių buvo aukšta mūrinė tvora, uždengta čerpėmis (ji tęsėsi nuo vienuolyno iki Seminarijos mūrų). Įėjus per ažuolines vartų duris į kiemą, per kapinaites (šventorių), apvestas mūrine statinių tvora iki pat bažnyčios mūro, buvo patenkama į priebažnytį. Virš priebažnyčio buvo keturių kondignacijų bažnyčios bokštas su 3 varpais.

Bažnyčia buvo skliautuota, trijų navų, pailgos formos, iš presbiterijos pusės apvali. Bažnyčios stogas dengtas čerpėmis, bokštas – geležine skarda. Bažnyčios m matmenys (ilgis, plotis, aukštis) buvo 55 x 31 x 22 uolektys. Iš viso buvo 16 langų; 1830 m. – 9 altoriai. Viduje buvo 17 paveikslų, tarp jų buvo J. Rustemo tapytas Šv. Jono paveikslas, taip pat bažnyčioje buvo Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto portretas. Įeinant į bažnyčią iš priebažnyčio (iš po choro), prie jo iš dešinės buvo Viešpaties Jėzaus vardo koplyčia, o iš kairės – lobynas, virš pastarojo, antrajame tarpsnyje (kondignacijoje)– vienuolyno bibliotekos patalpos.

Bažnyčios viduje – centrinė dalis atskirta nuo presbiterijos medinių staliaus darbo grotelių, kurios buvo paausiuotos.

Didysis altorius – mūrinis, jo centre – tapytas Marijos Ramintojos paveikslas. Paveikslo rėmai raižyti ir auksuoti. Altorių puošė šešios kolonos auksuotais kapiteliais, kolonų viršuje buvo keturios cherubinų figūros paausiuotais sparnais, ir dar dvi vazos. Virš paveikslo du serafimai laiko karūną. O po ja – aukso raidėmis rašytas Šventojo Rašto tekstas. Prie skliauto – į keturias dalis dalintas spalvoto ir balto stiklo langas, aplink jį – gipso lipdiniai. Dar aukščiau virš lango – Šv. Dvasios simbolis – balandis.

Ostijos taurė (ciboriumas) raižyta ir auksuota. Viršuje – pelikanas, išskleidęs sparnus.

Presbiterijoje dar du mūriniai šoniniai altoriai, abu simetriški – po dvi kolonas iš abiejų šonų, su cherubinais, puoštos lipdiniais. Lipdiniai auksuoti.

Uždarius bažnyčią, visi altoriai perkelti į Šv. Jonų bažnyčią.

Arčiausiai Didžiojo altoriaus esančių koplyčių altoriai panašūs į anksčiau aprašytus. Kiekvienas su keturiomis kolonomis, dirbtinio marmuro baltomis gyslomis, paausiuotais kapiteliais ir viršuje – cherubinais.

Prie šoninių pilorių mažesni altoriai, irgi puošti kolonomis.

Sakykla staliaus darbo, raižyta su kupolu, virš jo – šv. Augustino figūra. Priešais sakyklą į pilorių įmūryta marmurinė lenta konsekracijai pažymėti.

Bažnyčios lubos skliautuotos, skliautai ištapyti. Bažnyčios sienos baltai dažytos (gali būti, kad dažyta XIX a. pirmaisiais dešimtmečiais, kai buvo tendencija visų bažnyčių vidų dažyti baltai). Bažnyčios grindys marmuro, tik kairėje esančių koplyčių ir bobinčiaus – mėlynų plytelių.

Didžiojo altoriaus dalyje per priemenę buvo išeinama į Vyriausiosios seminarijos kiemą. Altoriaus dešinėje pusėje buvo įėjimas į „vasarinę“, o kairėje į kitą, „žiemos“ zakristiją. Iš vienuolyno kiemo į bažnyčios chorą buvo mediniai laiptai, o presbiterijoje – mūriniai laiptai, vedantys į Didįjį altorių.

Bažnyčios paveikslai ir altoriai išvežti, kai bažnyčia buvo paversta cerkve.

Vasarinės zakristijos lubos tapytos, sienos dažytos su frizu (matyt, turima galvoje ornamentinė tapyba). Grindys mėlynų plytelių.

Žieminė zakristija ne tokia puošni. Sienos ir lubos joje dažytos baltai. Grindys buvo plytelių.

Po visa bažnyčia buvo mūryti iš plytų du rūšiai – didelis ir mažas. Rūsyje po presbiteriją buvo seni palaidojimai – karstai, užmūryti nišose. 1830 m. rūsiuose jau nebuvo laidojama. Vienuoliai dažniausiai buvo laidojami prie Šv. Stepono bažnyčios

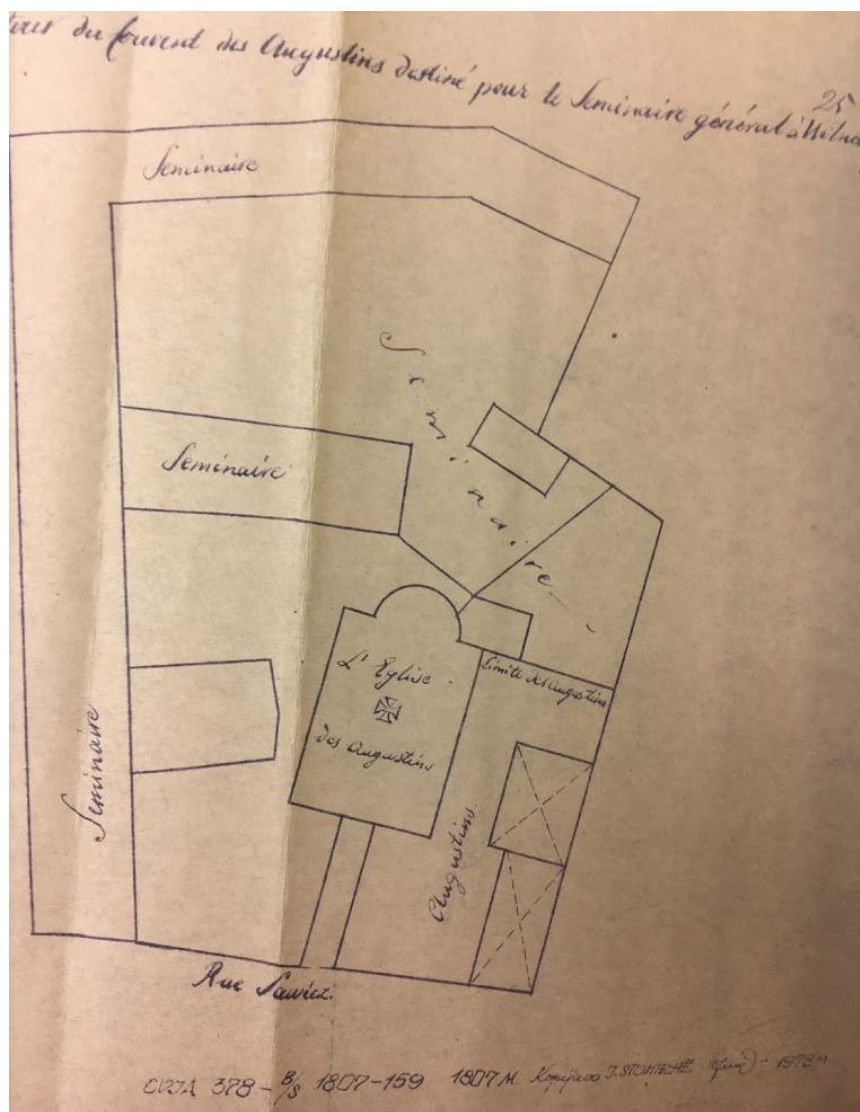
Prie bažnyčios buvo Marijos Ramintojos (XVIII a.) ir šv. Teklės brolijos. Bažnyčia niekad nebuvo parapinė, seniau ji priklausė šv. Kazimiero parapijai.

Pastebėta, kad vartų į bažnyčią durys, priebažnyčio ir kelerios kitos durys buvo dažytos balta spalva (apie tai rašoma 1830 m. vizitacijos akte).

Už bažnyčios (presbiterijos pusėje) buvo dveji vartai, per vienus buvo įvažiuojama į seminariją, per kitus į vienuolyną. Iš abiejų pusių buvo nusitęsę „gyvenamieji mūrai“, iš vienos pusės – vienuolyno, iš kitos – seminarijos.

Vienuolynui ir kitiems jo pastatams atitekus Vyriausiajai seminarijai, augustinai gavo vyriausiosios (caro) valdžios leidimą mažo daržo vietoje, iš kitos pusės bažnyčios pastatyti sau gyvenamuosius namus.

Naujas vienuolynas susidėjo iš trijų sujungtų nedidelių mūrinių namų, stovinčių vienoje linijoje, mūrytų iš plytų, dviejų aukštų, dengtų čerpėmis, galu į Savičiaus gatvę, o šonu prie Šv. Kazimiero skg., iš kurio buvo mūriniai įvažiuojamieji vartai. Įėjus į kiemą, iš kairės buvo mediniai laiptai į antrąjį aukštą, kuriame iš kiemo pusės buvo medinė galerija su baliustromis, dažytais perlų spalva. Iš galerijos buvo durys į vienuolių celes, noviciatą, vienuolyno viršininko butą bei refektorių.

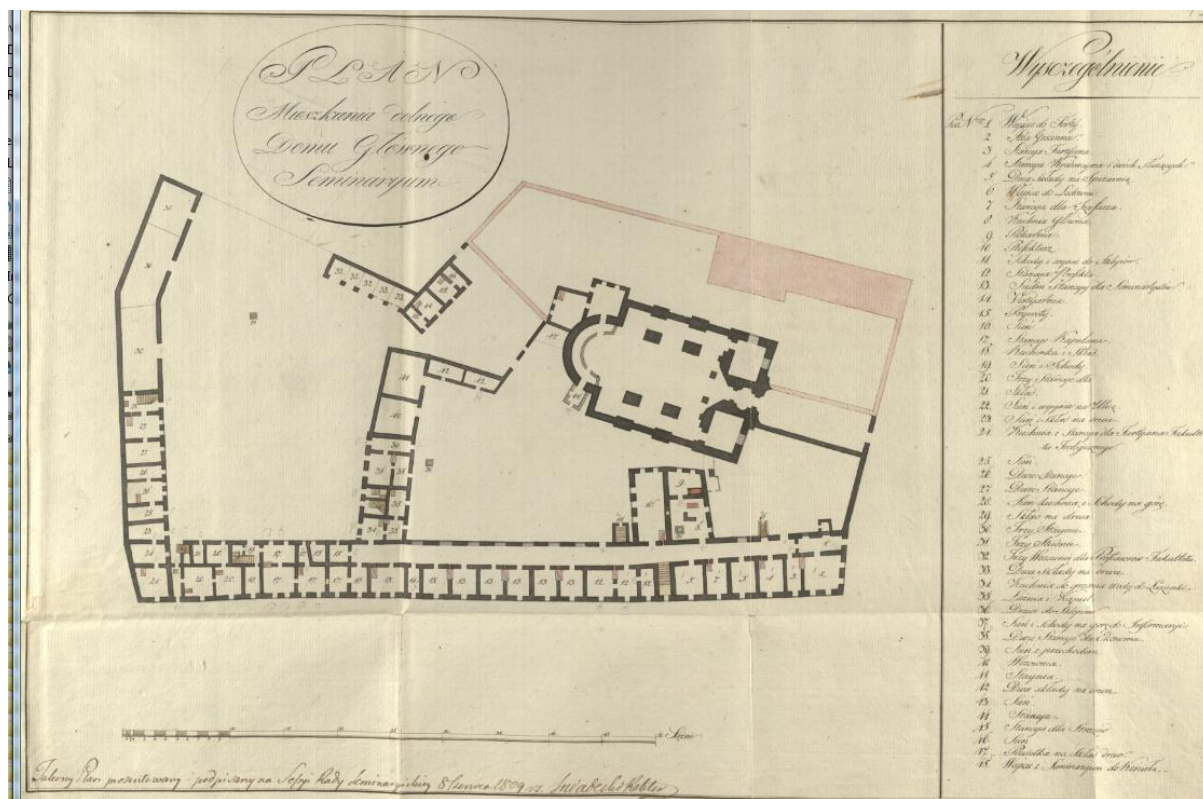

6. Seminarijos įsteigimo ir pastatų padalijimo brėžinys, 1807 m.

Apatiniame aukšte buvo įrengtas butas patarnaujantiems vienuolyne žmonėms, be to, buvo virtuvė, kepykla, sandėlis ir kt. patalpos. Kieme buvo ūkiniai pastatai – dvi arklidės (viena 4, kita 2 arkliams), ratinė ir kt. Prie mūrinių ir tarp mūrų buvo maži kiemeliai, praėjimai; patalpų išplanavimui buvo būdingi siauri koridorėliai ir taip pat praėjimai (antrojo mūrinių matmenys buvo $7\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ sieksnio, trečiojo – $11\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ sieksnio; pirmojo – duomenys aprašymuose nepateikti). Po vienu mūrmiumi (R. Firkovičius spėja, kad pirmuoju) buvo rūšiai, kurie buvo šalia bažnyčios rūšių skliautų.

XIX a. pradžioje vienuolyne buvo iš viso 45 vienuoliai (broliai, klierikai, naujokai), 1820 m. – 32, 1830 m. – 30 ir 1844 m. – 11 vienuolių (pastaraisiais metais vienuolyne gyveno dar 5 misionieriai ir 2 bonifratrai).

Karo su Napoleonu metu bažnyčia ir vienuolynas buvo nusiaubti.

7. Bažnyčios ir vienuolyno valdos planas, 1809 m.

1820 m. vienuolyno bibliotekoje buvo 445 tomai, 1830 m. – 1200 knygų⁸

1848 m. bažnyčia ir 1852 m. vienuolynas buvo uždaryti, 1852 metais bažnyčia nežymiai buvo rekonstruota pagal architekto Tomo Tiškečio projektą ir paversta pravoslavų Šv. Andriejaus cerkve.

Cerkvė buvo priskirta prie Stačiatikių dvasinės mokyklos.

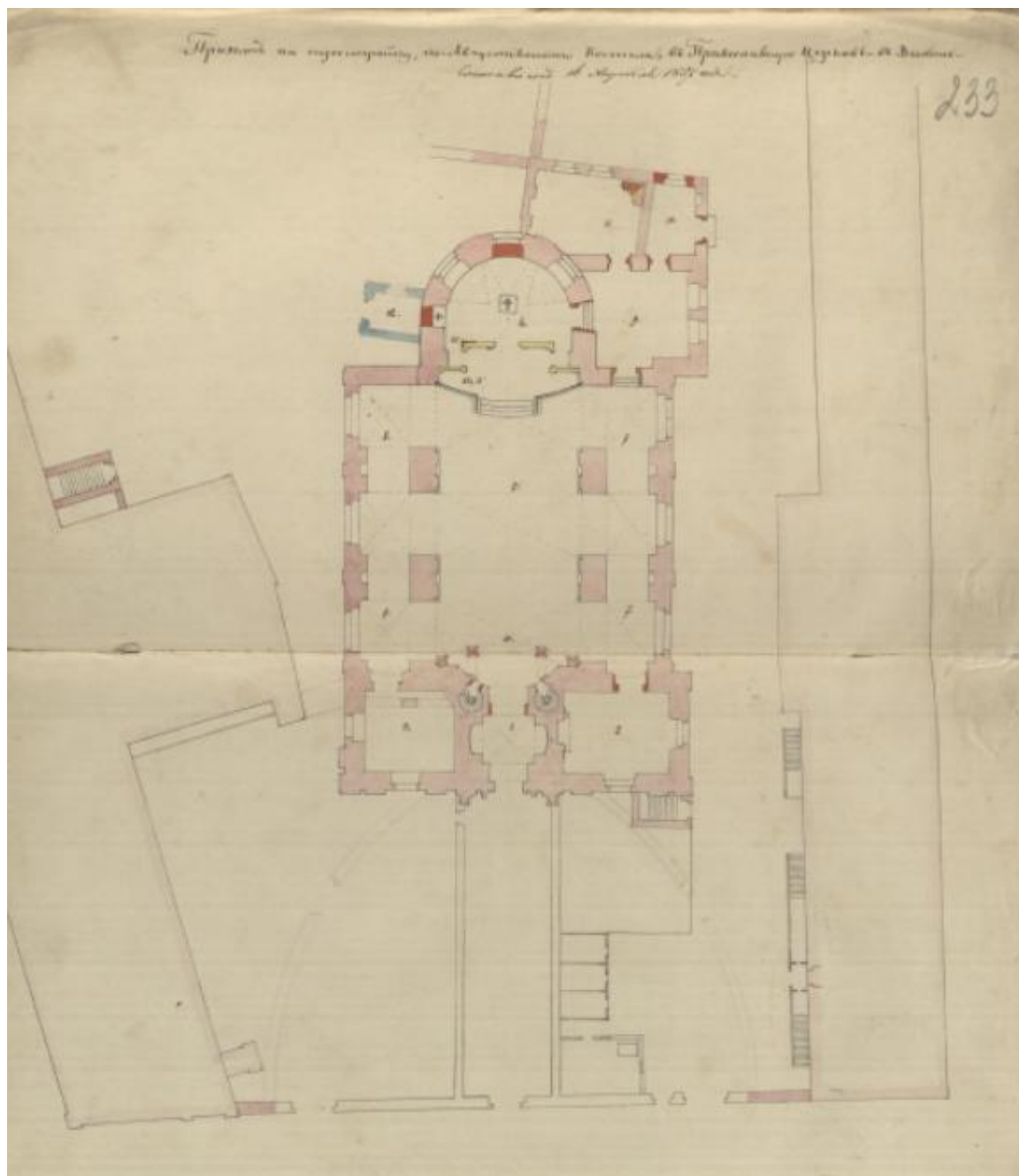
1918–1919 m. bažnyčia vėl atiteko katalikams ir buvo restauruota.

1962 m. bažnyčia pritaikyta sandėliui, o 1967 m. rekonstruota⁹.

1839–1842 m. vienuolyno rūmuose, kuriuose 1807 m. įsikūrė Vyriausioji seminarija, dirbo Motiejus Valančius.

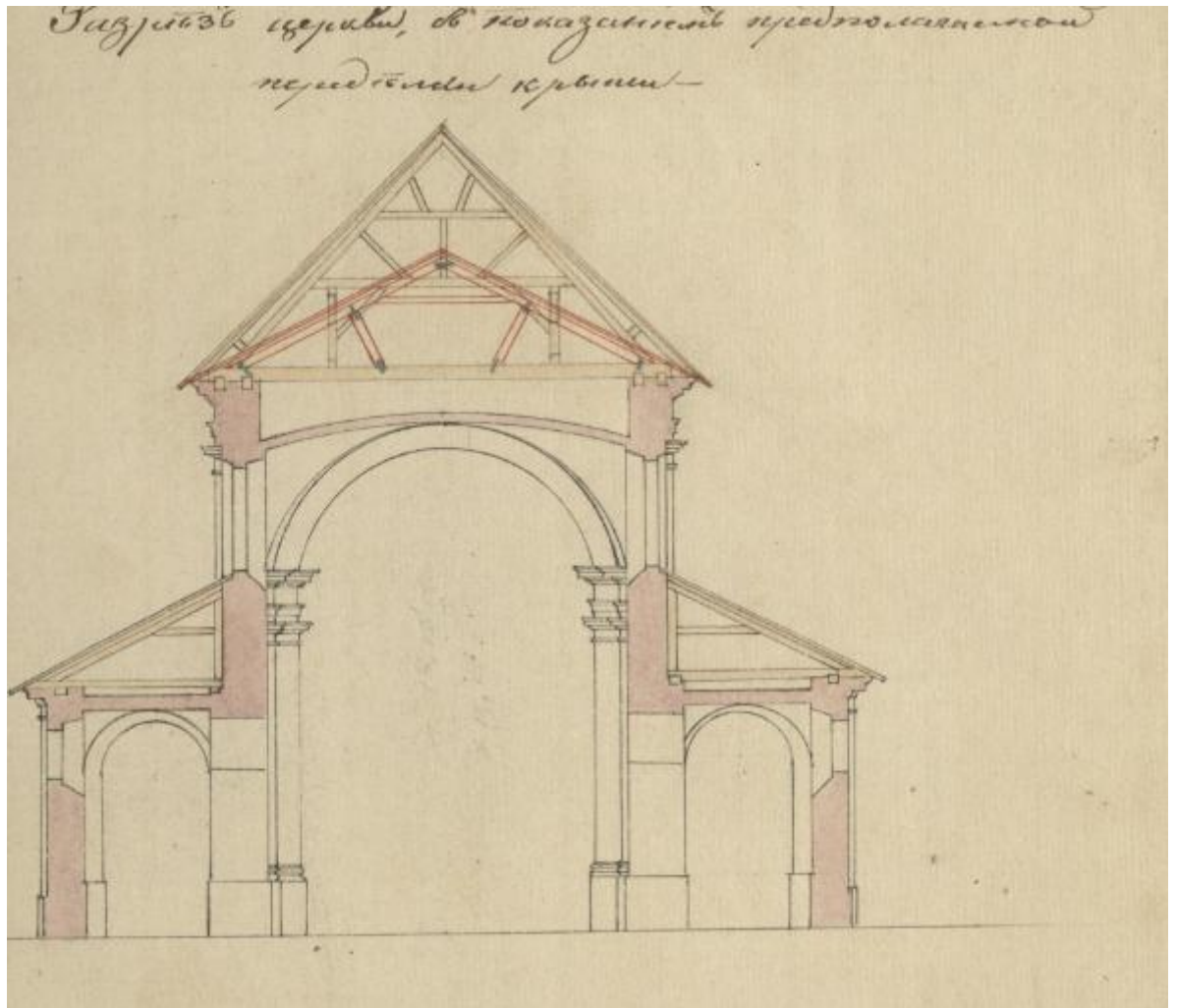
⁸ A. Pacevičius. Vienuolynų bibliotekos Lietuvoje 1795-1864 metais. Vilnius, 2005

⁹ Rekonstrukcijos projektą rengė PRI

8. bažnyčios planas, 1857 m. – perdarant į Šv. Andrejaus cerkvę.

Bažnyčios išorė išliko nepakitusi ir po Antrojo pasaulinio karo. 1940 m. M. Čaikovskio piešinys liudija apie tai.

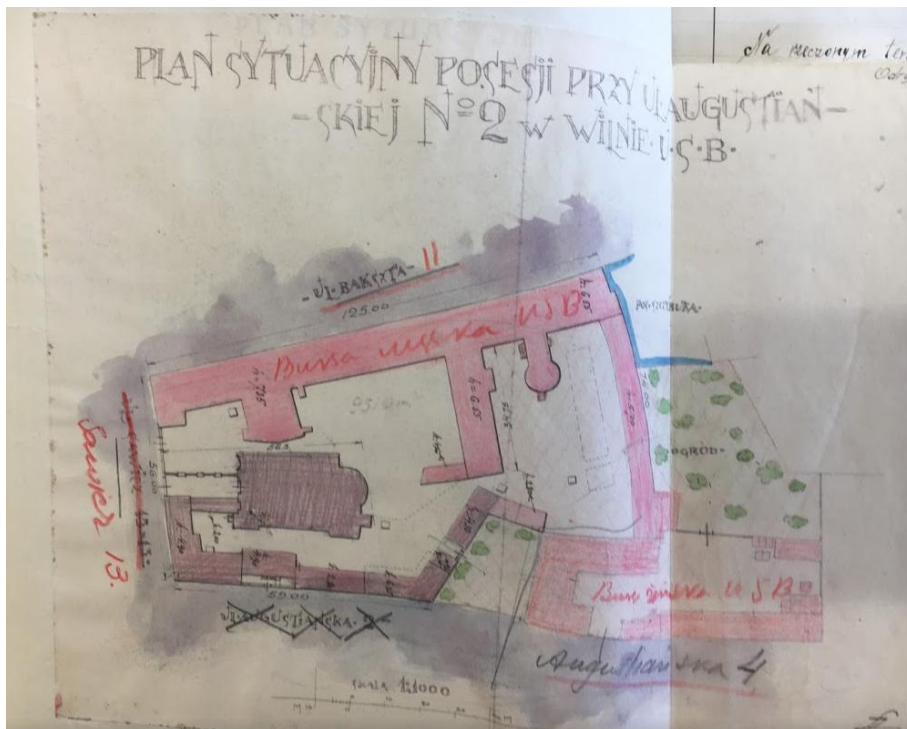

9. Bažnyčios perstatymo projektas (paverčiant cerkve), 1857 m.

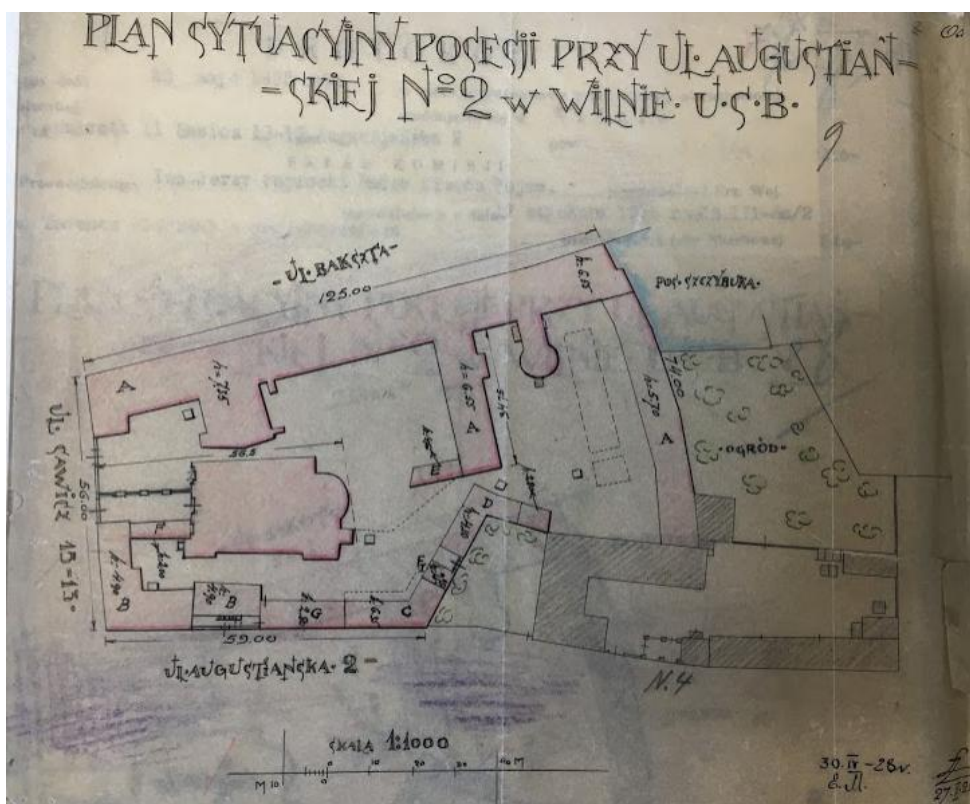
Tarpukaryje bažnyčia priklausė katalikams.

Bažnyčios altoriai ir paveikslai buvo išvežti į kitas bažnyčias. Presbiterijoje įrengtas ikonostasas. Sienos perdažytos. Tokia situacija išliko iki Pirmojo pasaulinio karo.

Po karo bažnyčia grąžinama katalikams. Dalis vienuolyno pastatų atitenka Vilniaus Universitetui. Vėliau čia įsikūrė mokytojų moterų Šv. Jadvygos vardo seminarija.

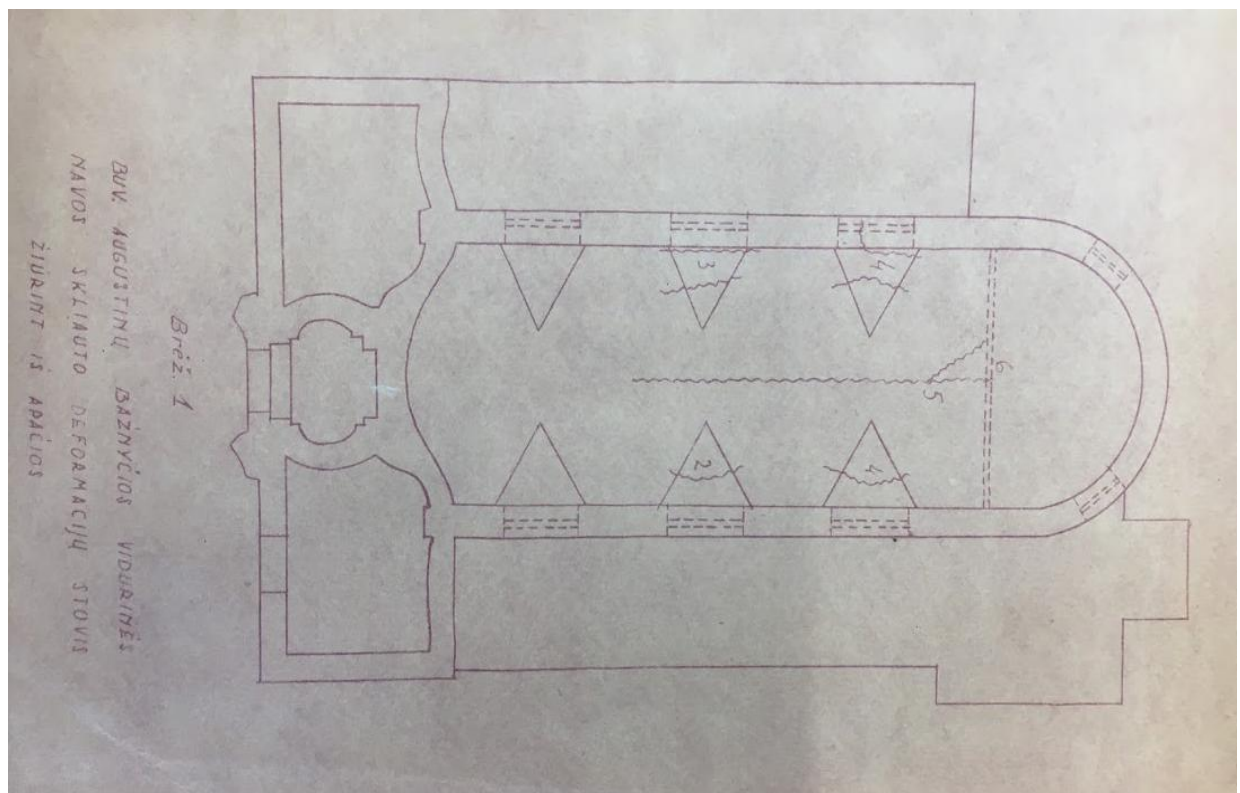
10. Augustijonų valdos planas tarpukaryje.

11. 1926 m. situacijos planas

Iki XX a. 7 deš. bažnyčioje šeimininkavo TSRS žemės ūkio ministerijos statybos montavimo trestas Glavselektro. Jis 1953 m. parengė bažnyčios skliauto ir stogo sutvarkymo projektą

Architektūros paminklas – buv. Augustijonų bažnyčia Vilniuje, Savičiaus g. 11, naudojama TSRS Žemės ūkio ministerijos statybos montavimo tresto „Glavselektro“. Techninis darbo projektas. Stogo konstrukcijos atstatymas

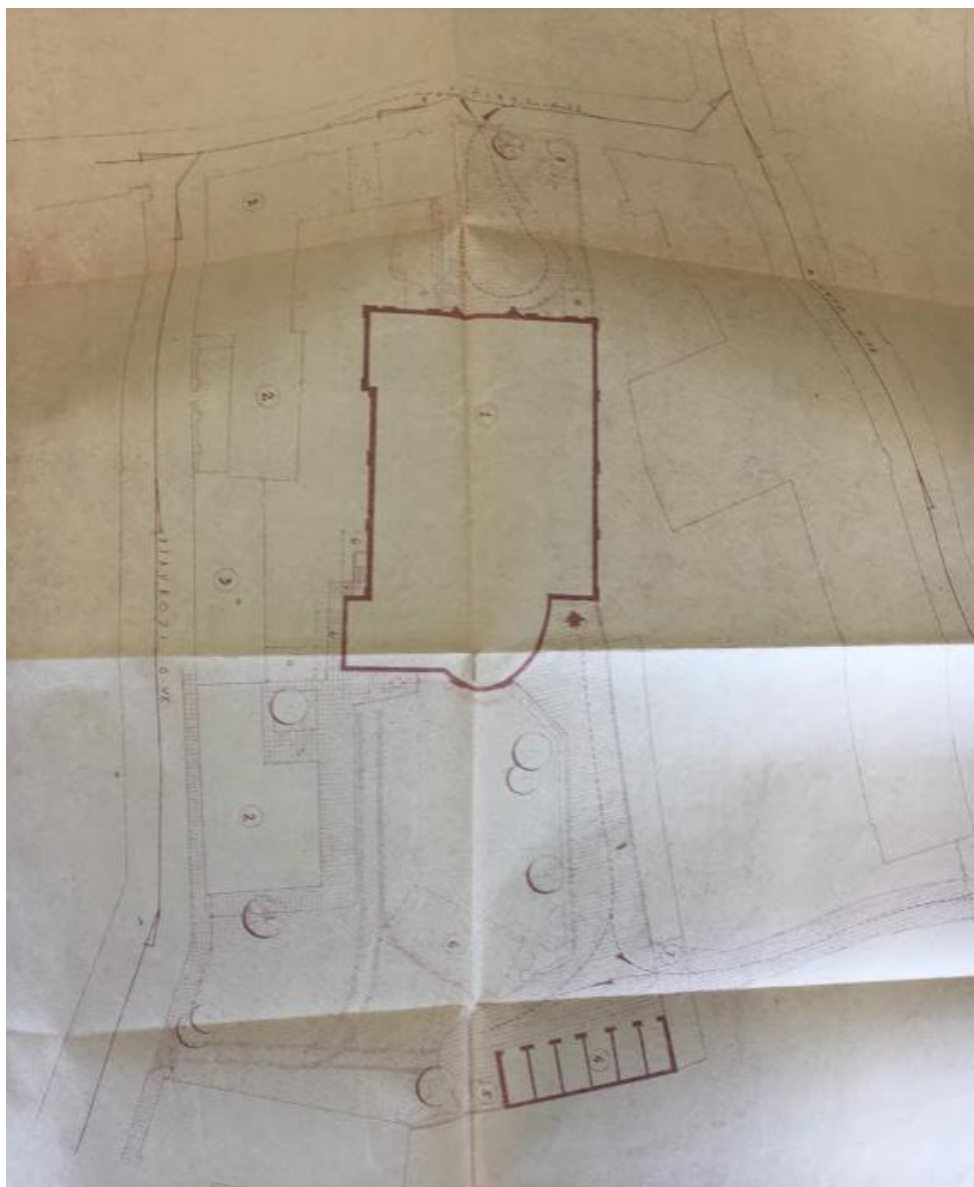
12. Skliauto deformacijos, 1953 m.

1964-1965 metais, pritaikant bažnyčią sandėliavimui, joje įrengtos gelžbetoninės perdangos. Bažnyčios erdvė suardoma.

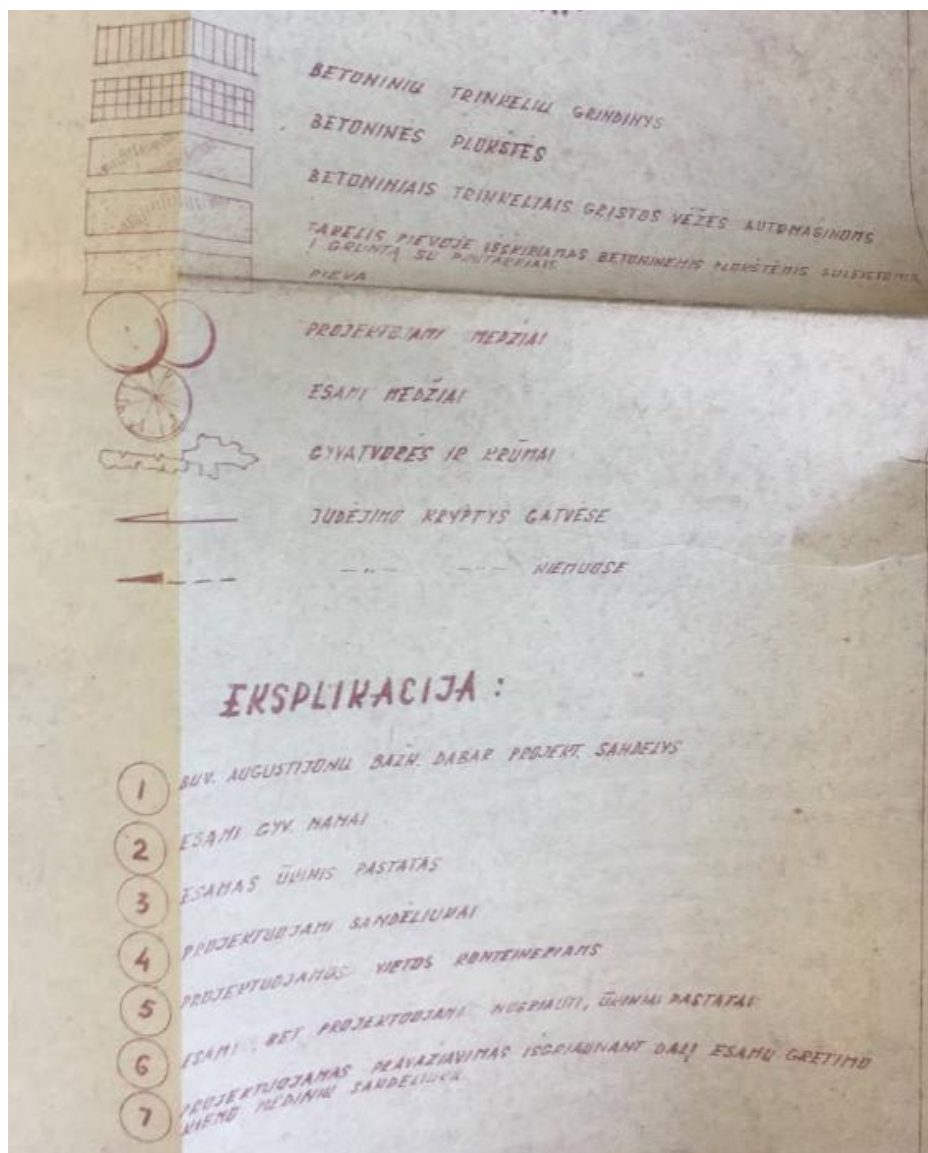
Projektavimo užduotis parengta 1961 metais. Užduotyje konstatuota, kad bažnyčią nuniokojo Napoleono kareiviai, kurie ypač sugadino interjerą – čia buvo įrengtas sandėlis. Daržovių bazės vadovybė užduotyje tvirtina, kad bažnyčios išorė laikytina paminklu,

vidus – ne, kadangi per XIX a. įvyko bent keli dideli vidaus pakeitimai. Daržovių bazės projektavimo užduotyje nurodoma, kad viduje reikia įrengti perdangas, liftą, kuris keltų nuo rūsio iki trečio aukšto, san mazgus ir pan.

1961 m. kartu su sandėlio įrengimo projektu parengtas bažnyčios šventoriaus (daržovių bazės kiemo) sutvarkymo projektas:

13. 1961 m. gerbūvio projektas

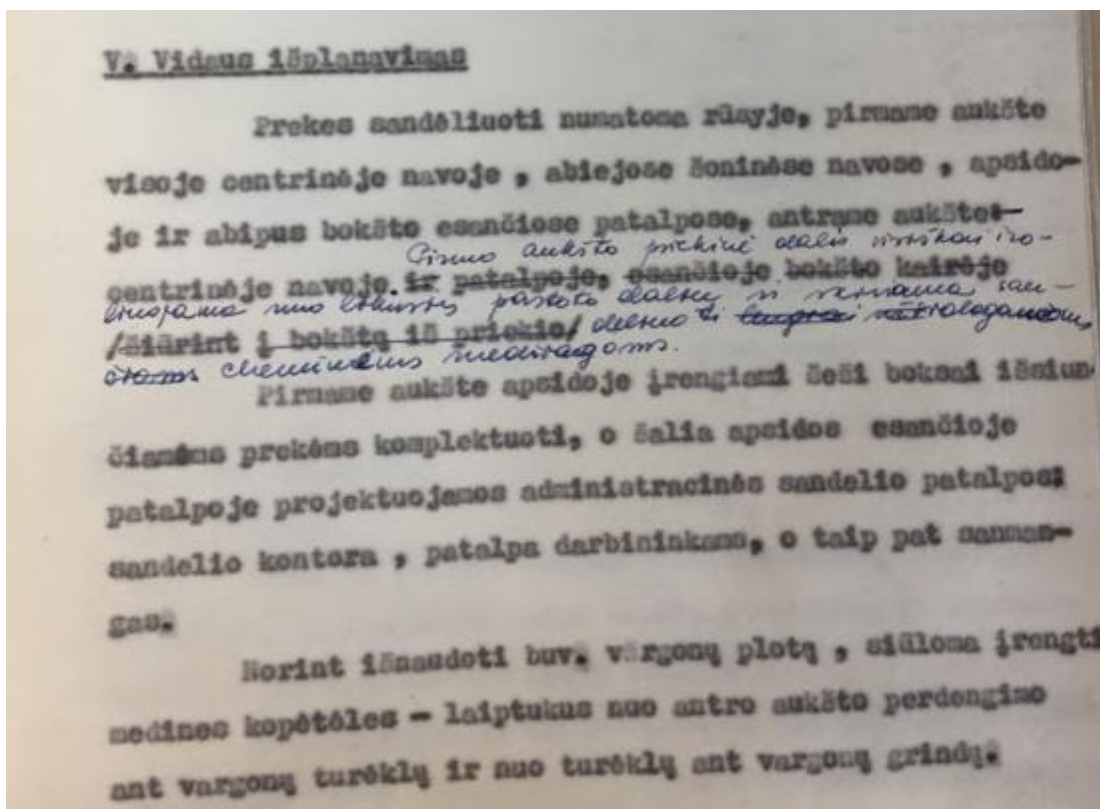

14. 1961m. eksplikacija

Pagal bažnyčios perdarymo į sandėlį projektą bažnyčios išorė restauruota – tinkas, kapiteliai, karnizai, pakeičiama skarda. Pastatas dažomas kazeininiais dažais.

Viduje remontuojamas tinkas, restauruojami karnizai, vakarų fasade iškertamos durys į katilinę, įrengiami betoniniai laiptai į rūšį. Gelžbetoninė plokštė per centrinės navos vidurį paremiama betono kolonomis. Senieji laiptai bažnyčioje išardomi.

Viduje įrengtos administracinės patalpos, atskirai – patalpos sandėliavimui.

15. Vidaus išplanavimas. Aiškinamasis raštas, 1961

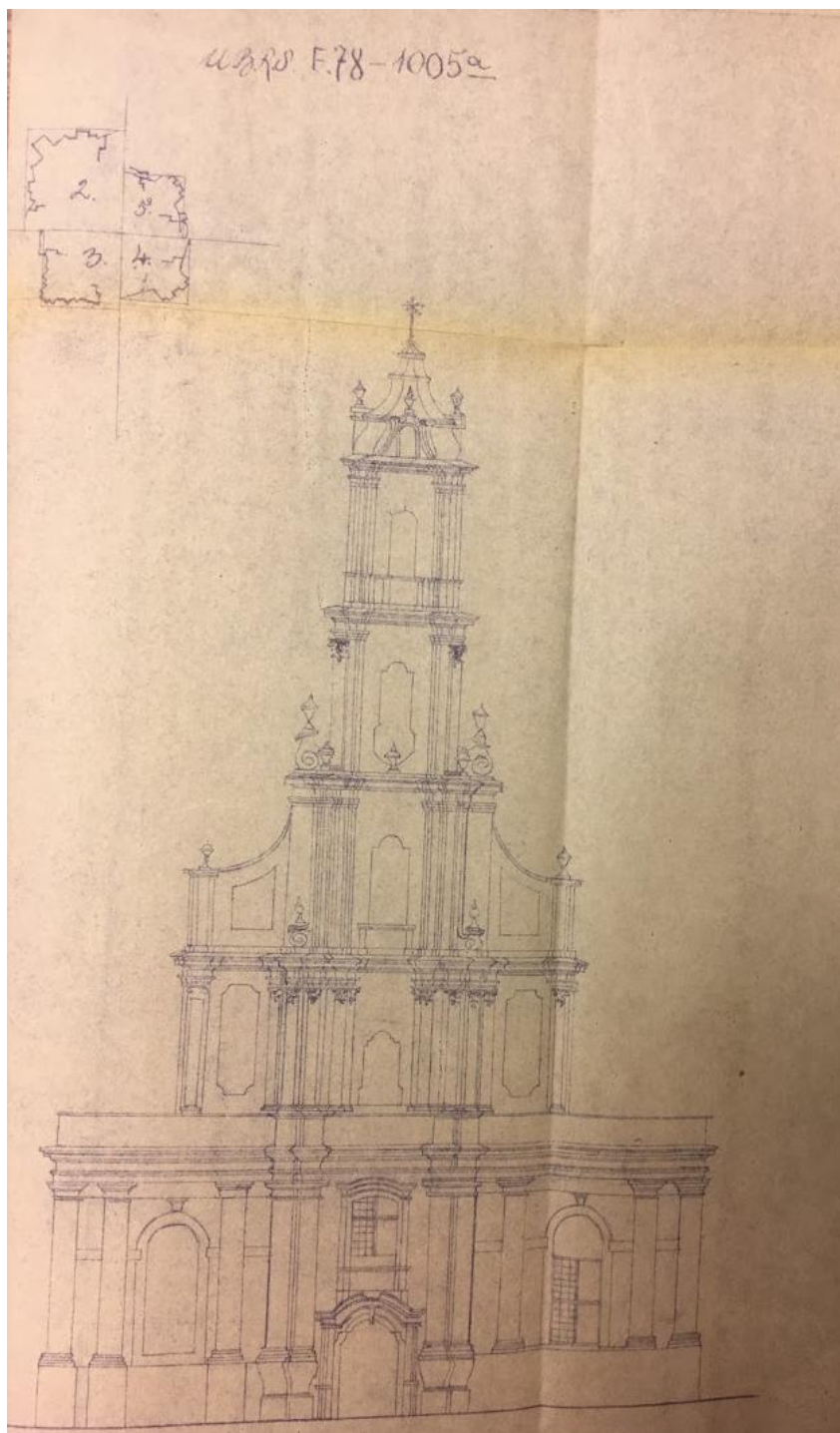
1987 m. pradėjus statyti mokyklos korpusus, vietoj šventoriuje buvusių pastatų ir tvorų pastatyta elektros paskirstymo stotis, šalia jos kasama valgyklos pamatams. Visuomenė bandė darbus stabdyti, tačiau nežiūrint priešinimosi, valgyklos pastatas buvo pastatytas. Kvartalas prarado istoriškai susiformavusį užstatymą. Pripažinus, kad naujas statinys nedera su barokinėmis bažnyčiomis ir senamiesčio užstatymu, Vilniaus taryba 1990 m. nubalsuoja, kad valgyklos korpusas būtų nugriautas, sustabdomi kiti mokyklos korpusų statybos darbai.

Užstatymo koncepcija buvo derinama ilgai, ypatingas dėmesys¹⁰ teiktas bažnyčios aplinkos išsaugojimui.

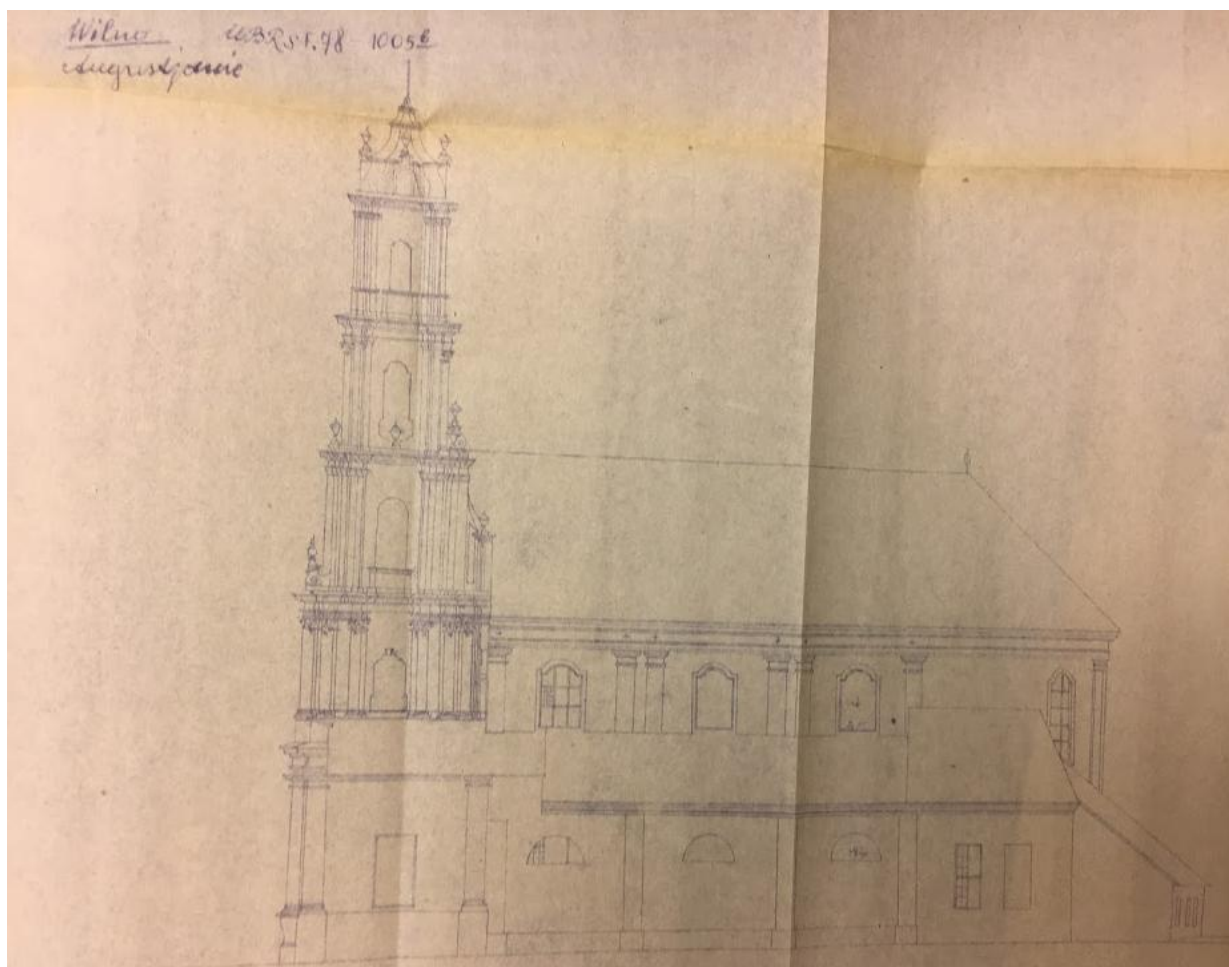

16. M. Čaikovskio piešinys, 1940¹¹

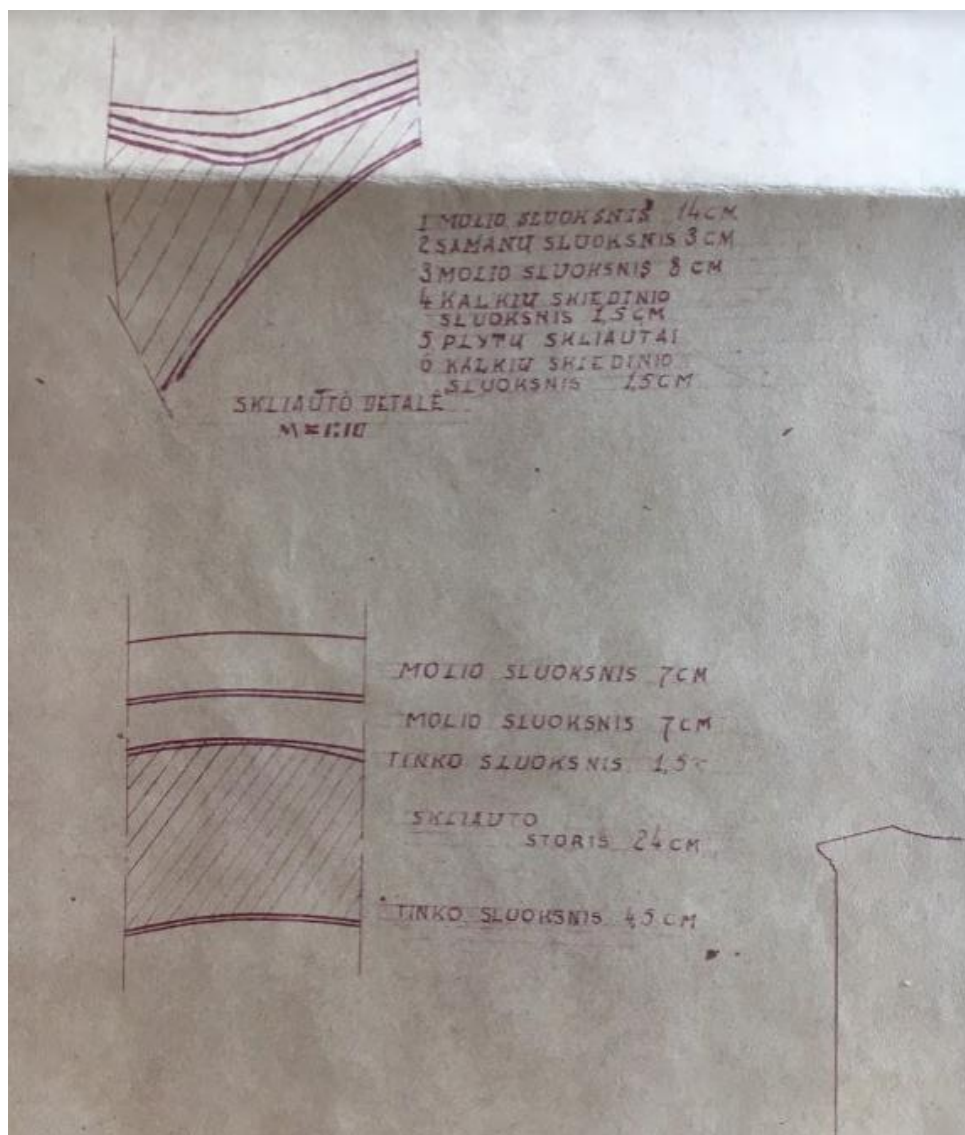
¹¹ KPC duomenų saugykla

17. Apmatavimų brėžinys .1953 m. apmatavimai

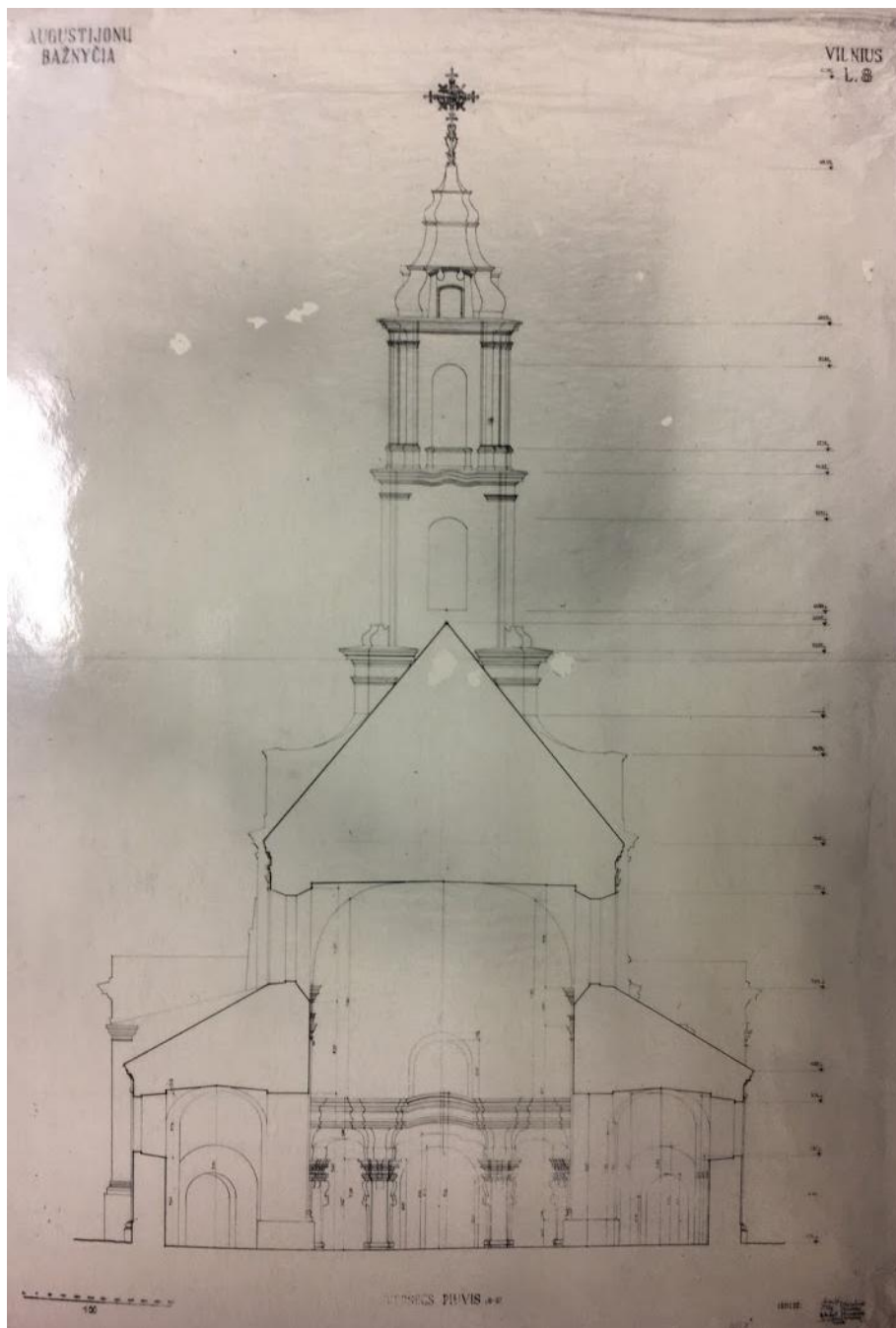
18. Apmatavimo brėžinys, apie 1953 m.

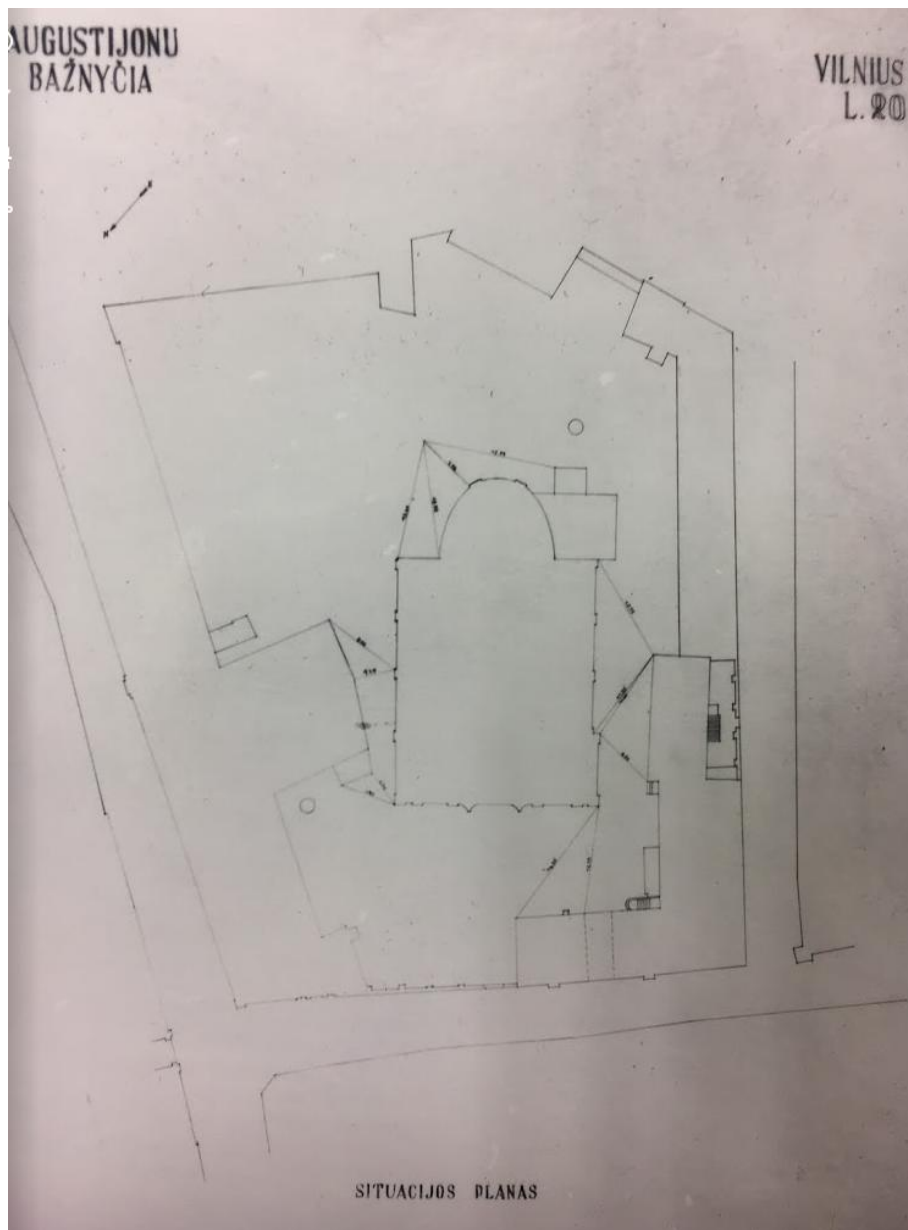
19. Skliautų konstrukcijų įvertinimas, 1953 m.

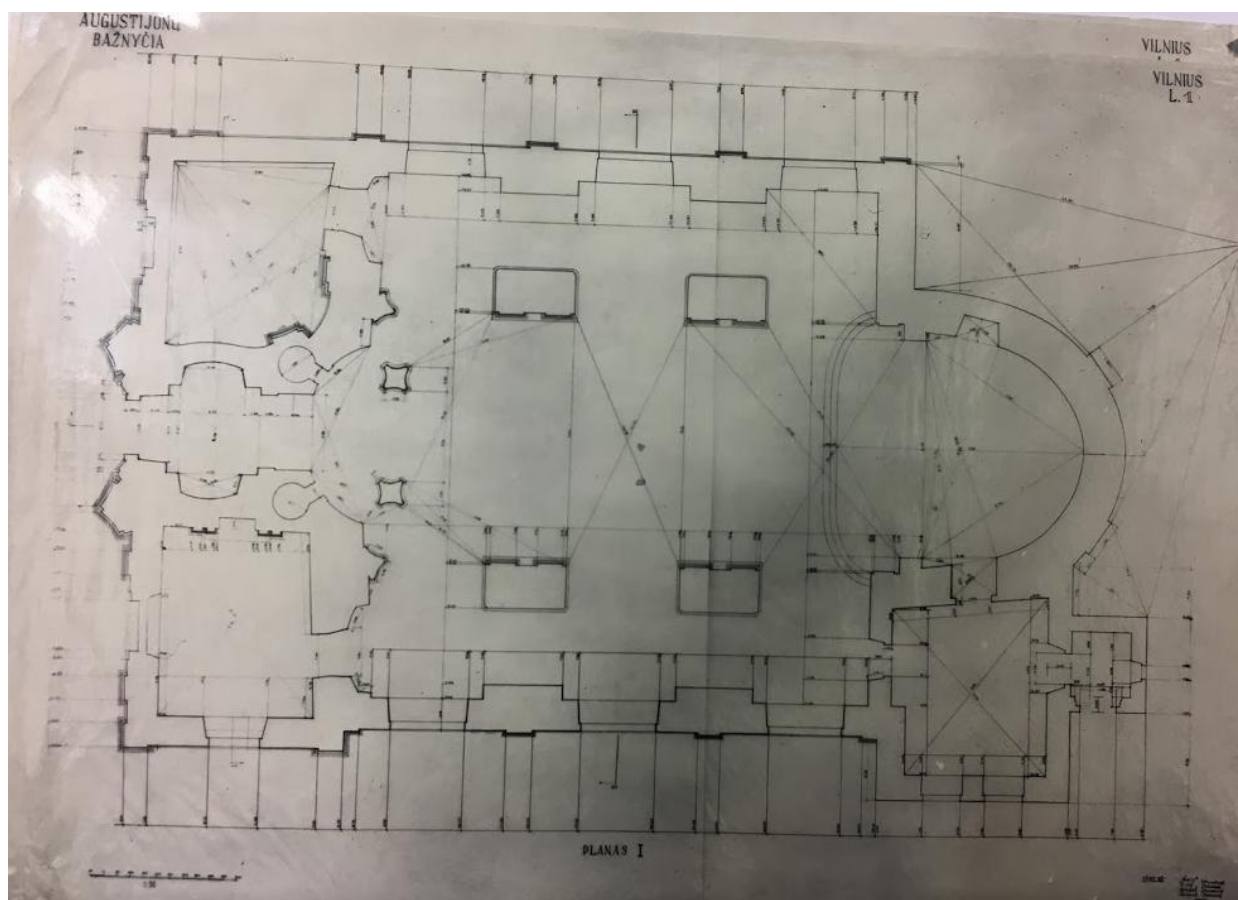
22. Bažnyčios skersinis pjūvis

23. Išilginis pjūvis

24. Situacijos planas

25. Pirmo aukšto planas

Товарный склад хозтоваров Мехреспубликанской торговой базы
Главкоопхозторга Центросоюза

ОБЪЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

1. Введение

Проектное задание составлено на основании заказа Мехреспубликанской торговой базы Главкоопхозторга Центросоюза за № 2160 от 4 ноября 1961 года.

В проектном задании предвидится бывшее помещение костела Августинцев использовать на склад хозтоваров Мехреспубликанской торгбазы Главкоопхозторга Центросоюза.

Намечается использовать помещения подвала и первого этажа, а в центральном нефе дополнительно соорудить перекрытие /второй этаж/.

Для вертикального транспортирования товаров намечается лифт, внутренние размеры которого 1,50 x 1,50 м /изделие М-ва тяжелого машиностроения/. Лифты соединяют между собой подвал, первый и второй этажи. Горизонтальная перевозка товаров осуществляется при помощи тележек.

II. Краткие исторические сведения

Этот костел в стиле барока построили монахи Августинцы (Докт. Владислав Загорски "Пшеводник по Вильне" 1923 г.) в 1768 г. В 1812 г. прибывшие сюда французы соорудили в нем склады и сильно повредили интерьер.

Внутренняя часть костела была изменена и в то время, когда царское правительство переделало ее на церковь /1843-1919 гг/. Поэтому в настоящее время архитектурным памятником можно считать только внешнюю часть бывшего костела Августинцев.

27. Pagrindinis fasadas, XX a. 7 deš.

28.XX a. 8 deš.

29. Bokštas. XX a. 8 deš.

30. Fasadas XX a. 8 deš.

31. XX a. 8 deš.

32. Šventoriaus tvoros fragmentas

33. Kolonų fragmentas, XX a. 7 deš.

37

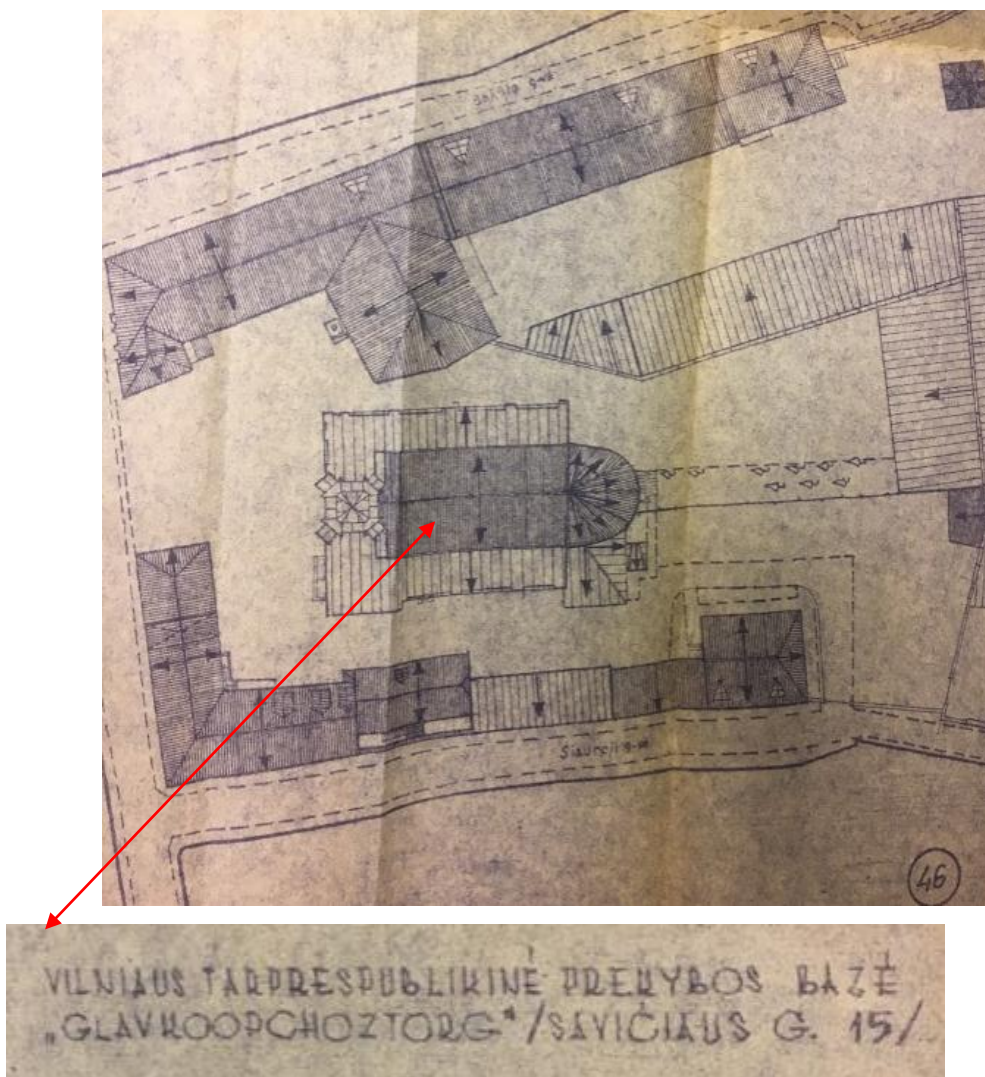
34. Vidaus fragmentas, XX a. 7 deš.

35. Vidus, XX a. 7 deš.

36. Bažnyčios vaizdas XX a. 7 deš.

37. Stogų planas XX a. 8 deš.

Šaltiniai ir literatūra

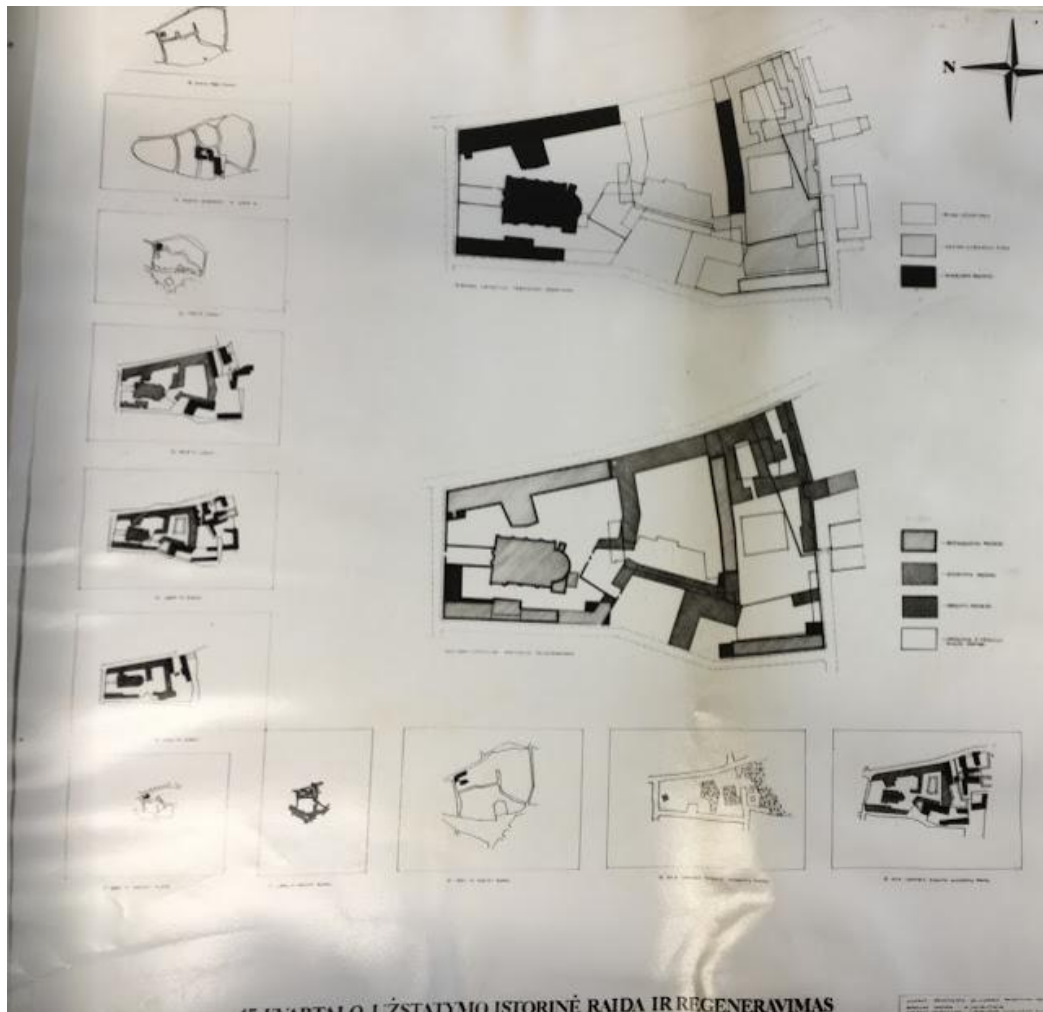
1. LVIA, f. 694–1–4014, lp. 489–509. Vilniaus augustinų eremitų bažnyčios ir vienuolyno vizitacijos aktas, 1818 m.
2. Ten pat, b. 3671, lp. 194–286. Tas pats, 1820 m.
3. Ten pat, b. 3777, lp. 327–389. Tas pats, 1830 m.
4. LVIA, f. 1135–8–10, lp. 263–270. Zahorskis V. Vilniaus bažnyčių bruožai. – Augustinų vienuolynas ir Marijos Ramintojos bažnyčia (rankr.), /1914/.
5. Juškevičius A. ir Maceika J. Vilnius ir jo apylinkės. Kaunas, 1940, p. 64–86.
6. LTSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas. V., 1973, t. 1, p. 442–443.
7. Tyszkiewicz E. Wiadomość historyczna o zgromadzeniach i fundacyach męskich i żeńskich rzymsko-katolickich klasztorów w dyecezyi wileńskiej. Wilno, 1858
8. Kirkor A. Przewodnik po Wilnie. Wilno, 1880
9. Projektinė dokumentacija Vilniaus Regioniniame Apskritis archyve.

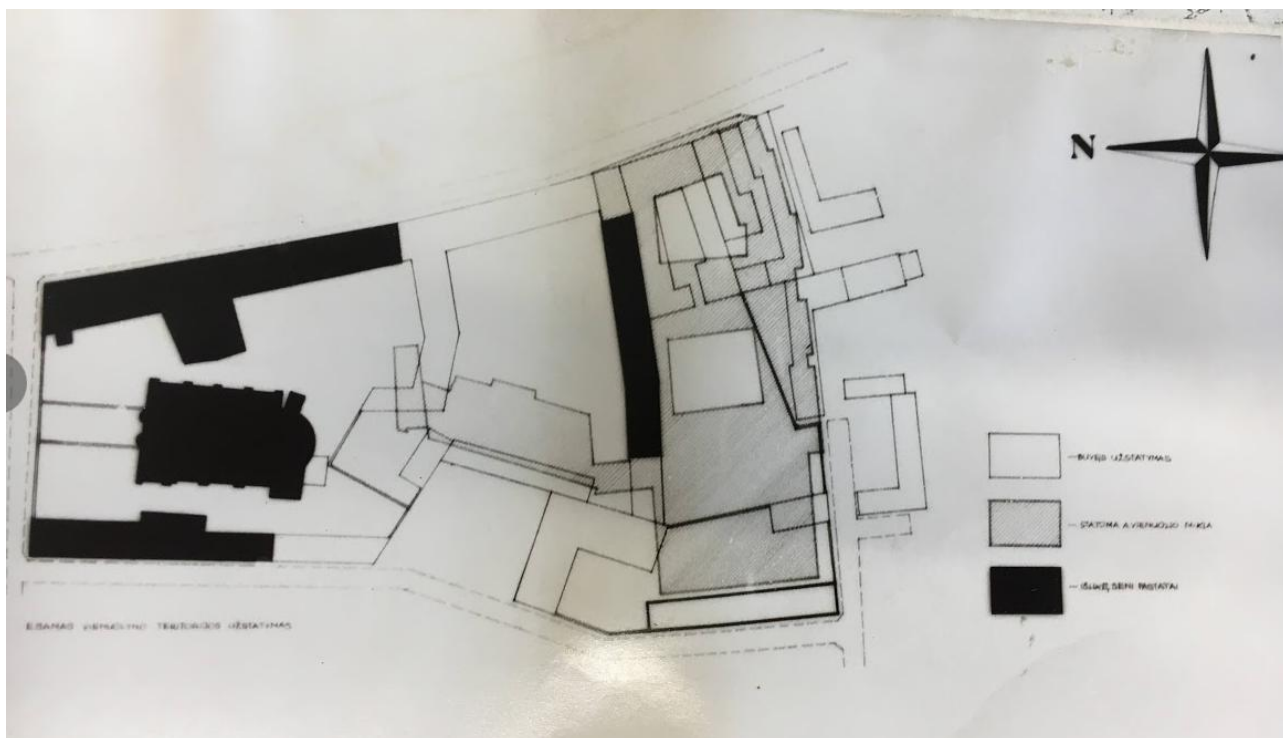
6. 1990 m. komplekso maketas

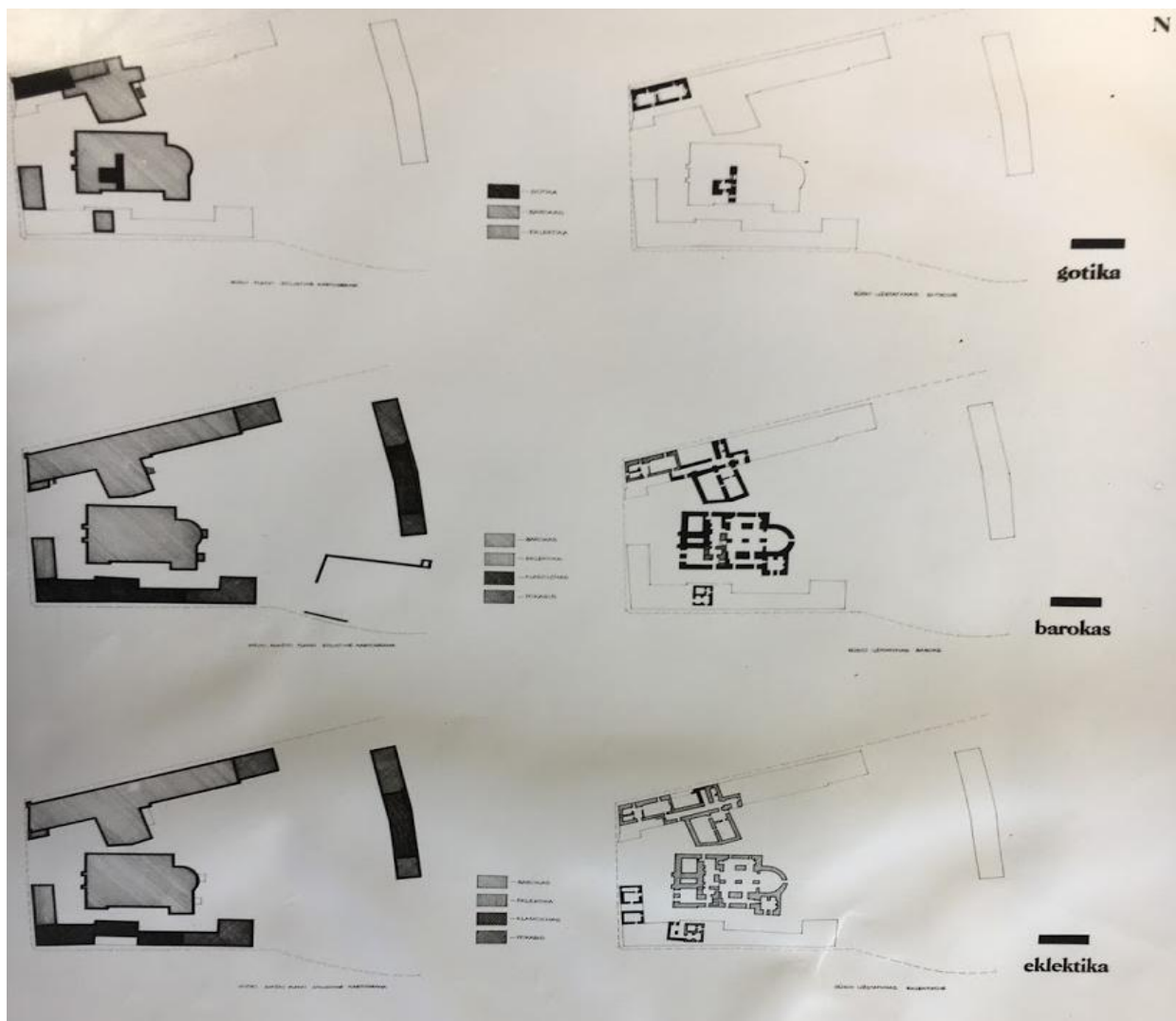
Augustijonų vienuolynas ir bažnyčia, 1990

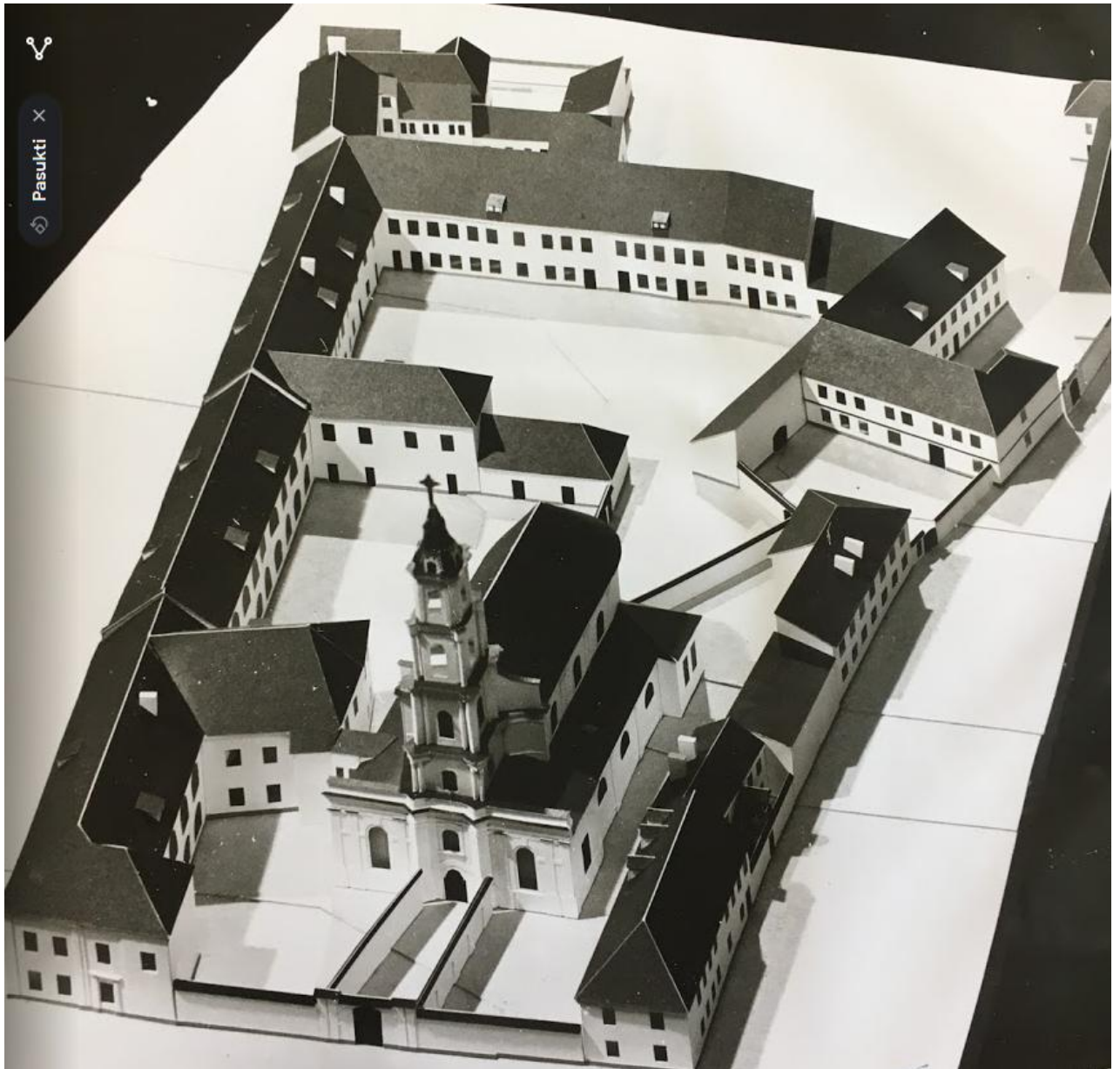
15. KAPITALO ĮŽSTATYMO ISTORINĖ RAIDA IR REGENERAVIMAS

Kvartalo istoriniai pastatai

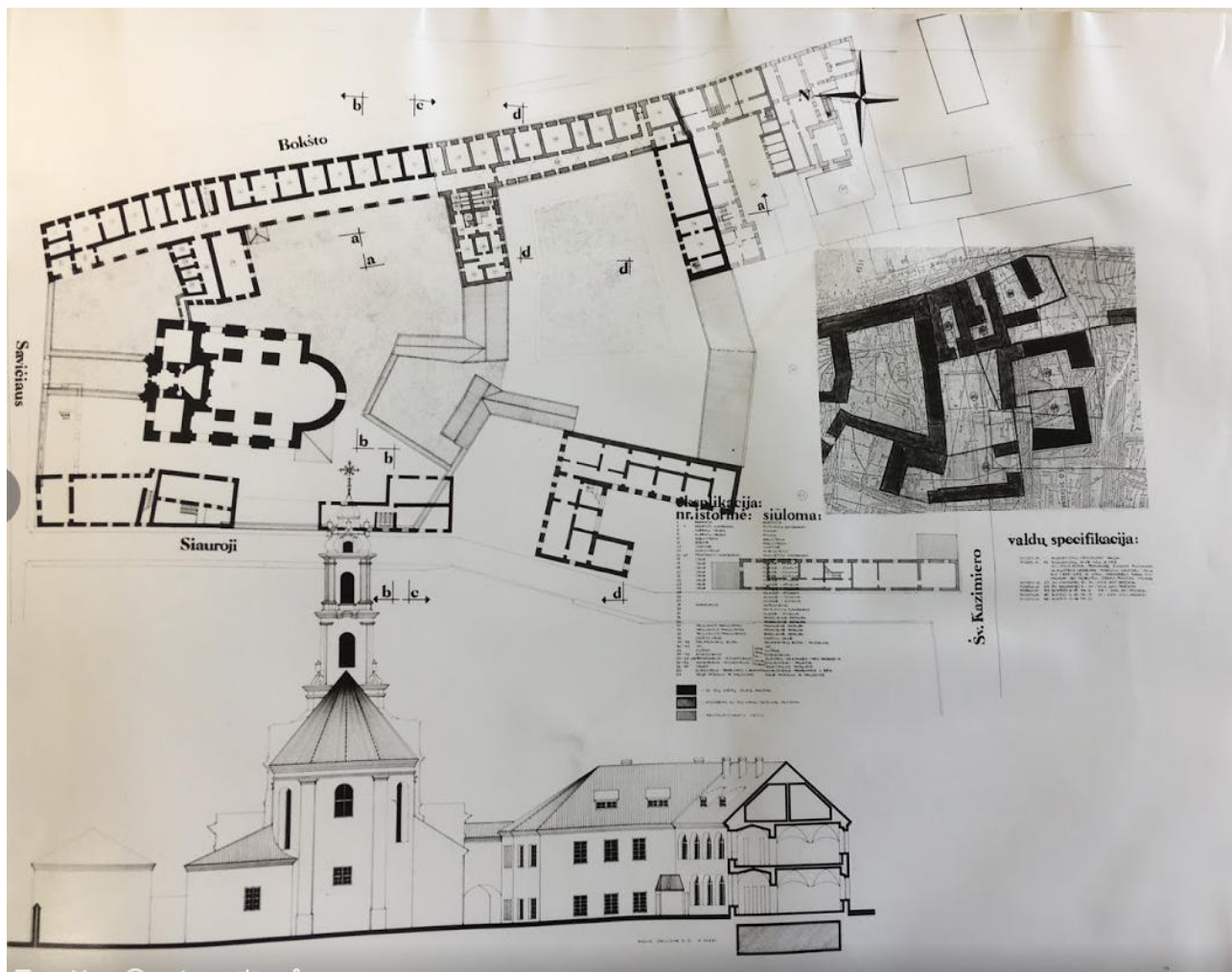
Stilistinė kartograma ir rūsio užstatymo laikotarpiai

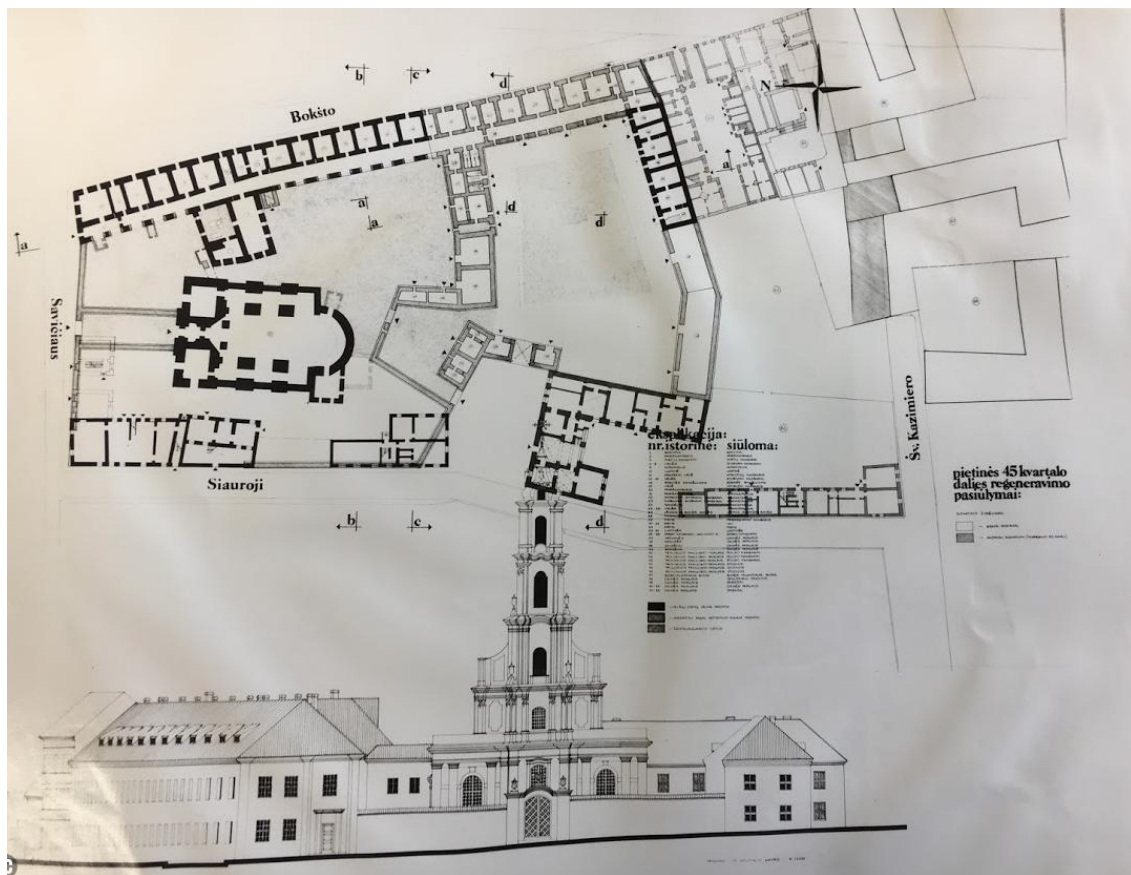
Maketas

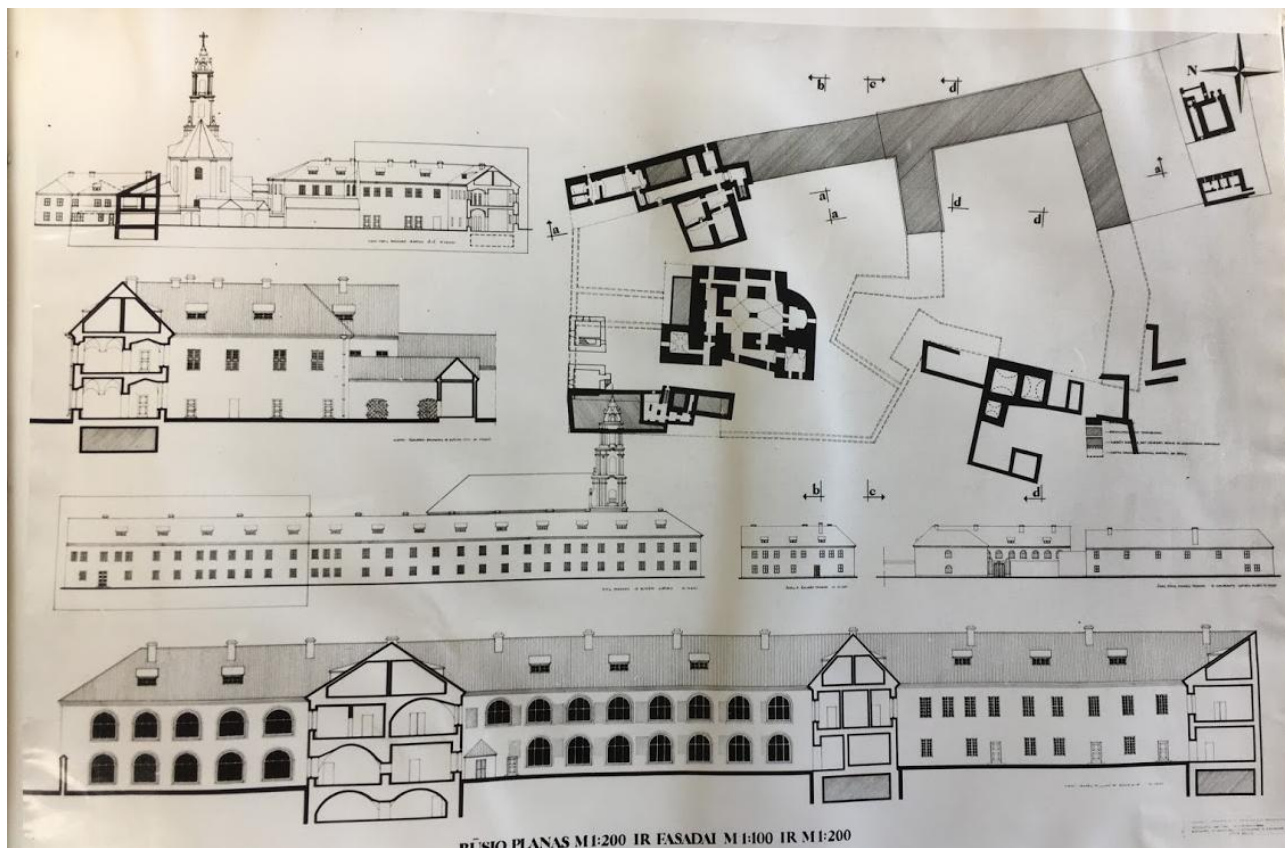
Augustijonų vienuolynas ir bažnyčia. 45 kvartalo regeneravimo pasiūlymai

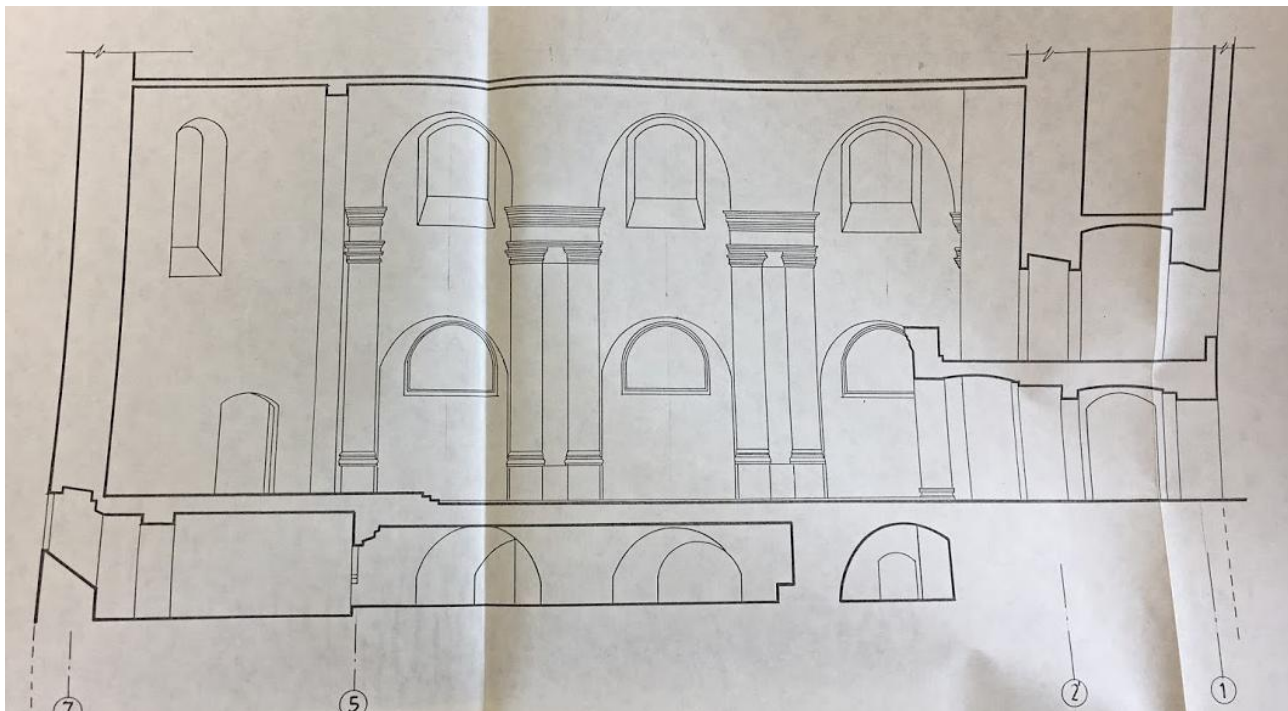
Augustijonų vienuolynas ir bažnyčia. 45 kvartalo regeneravimo pasiūlymai

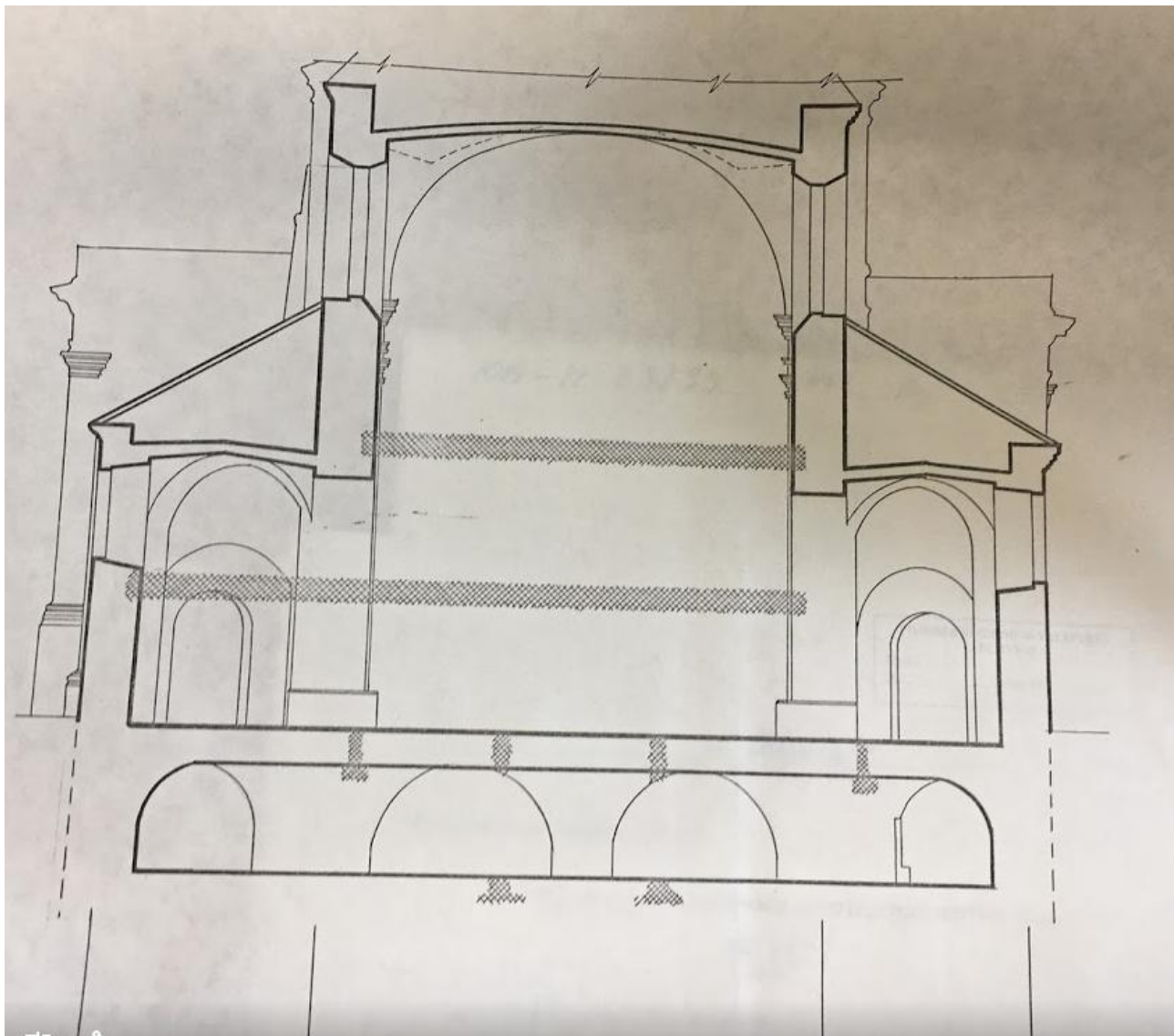
Augustijonų vienuolynas ir bažnyčia. 45 kvartalo regeneravimo pasiūlymai

Augustijonų vienuolynas ir bažnyčia. 45 kvartalo regeneravimo pasiūlymai. Rūsųs.

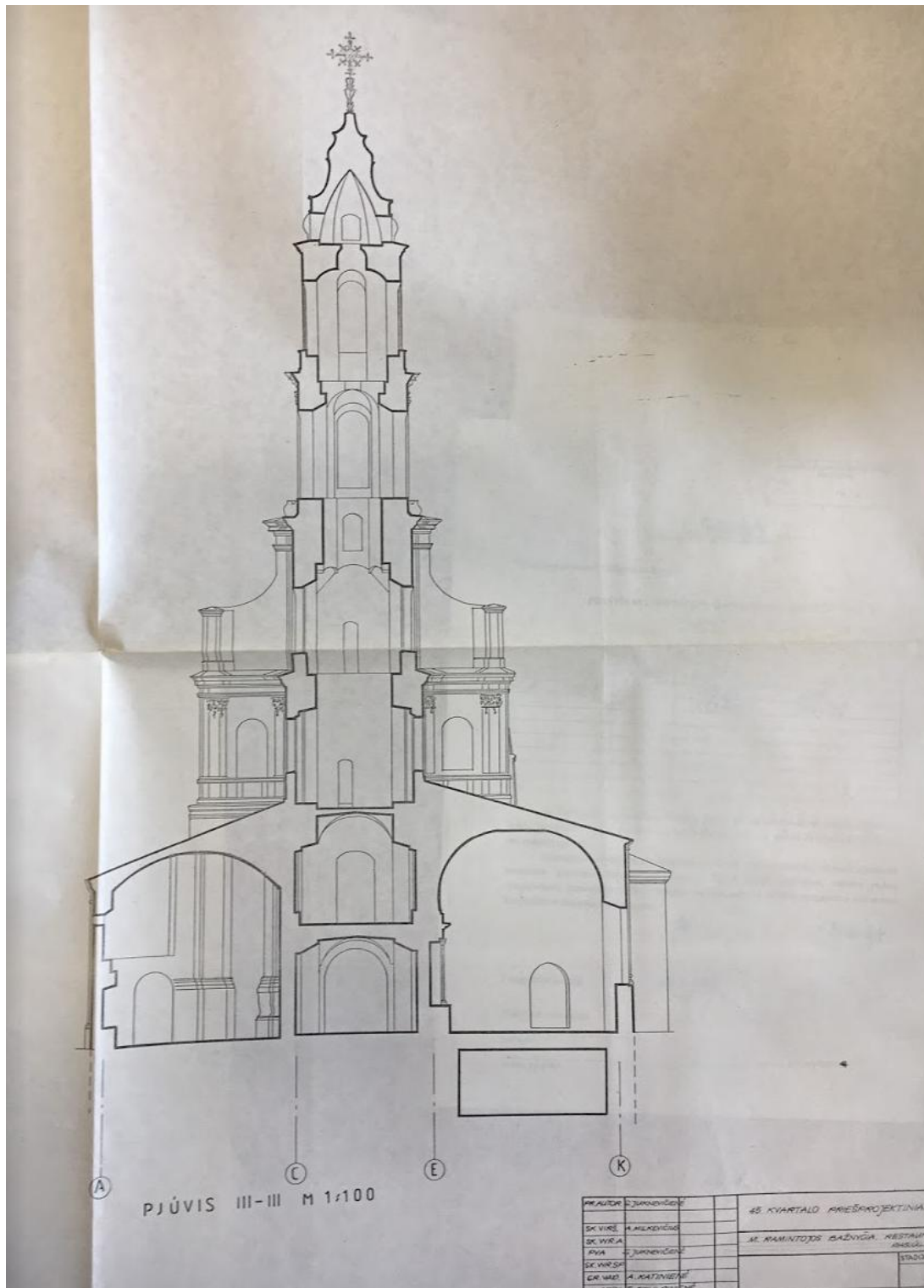
Išilginis pjūvis

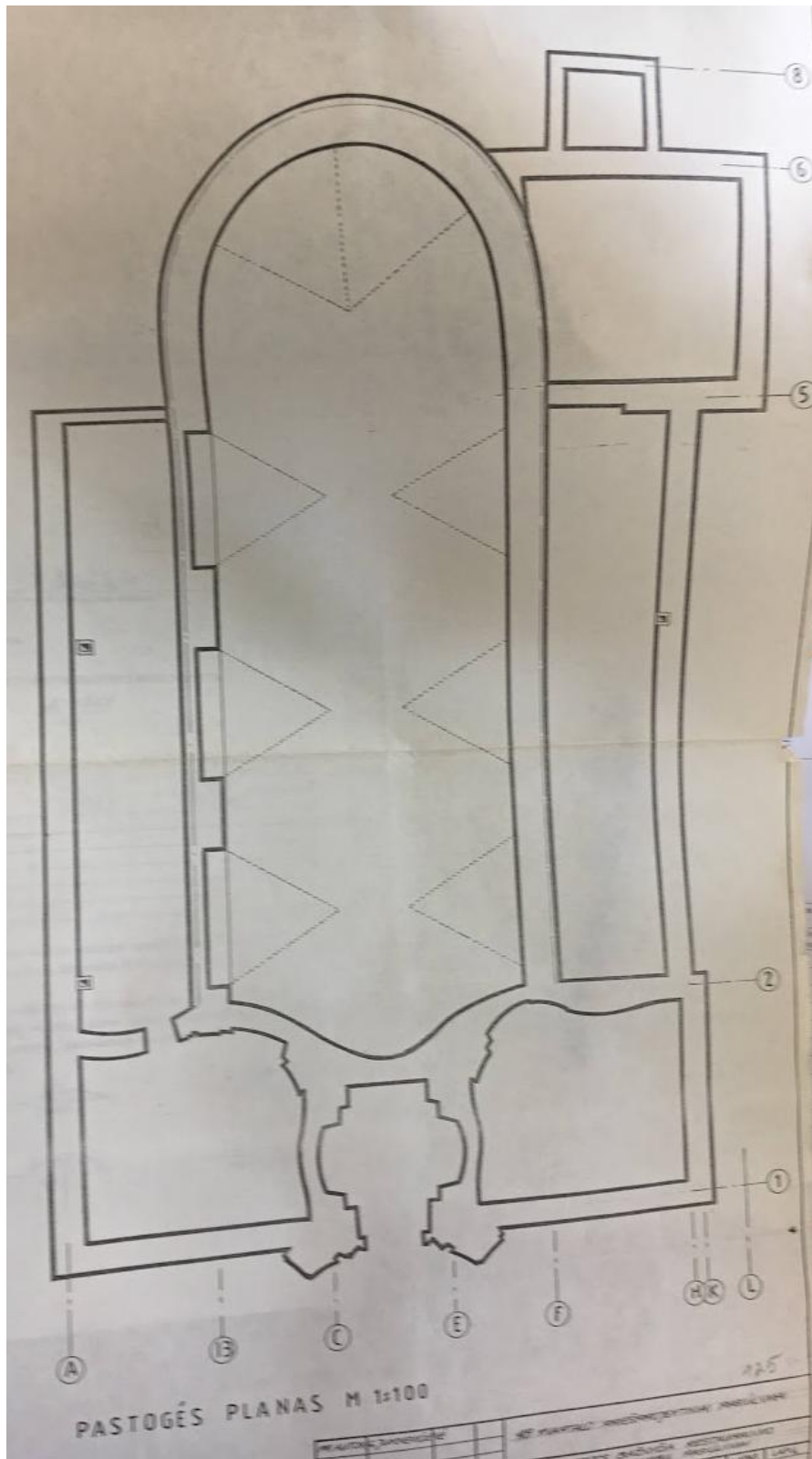
Pjūvis I

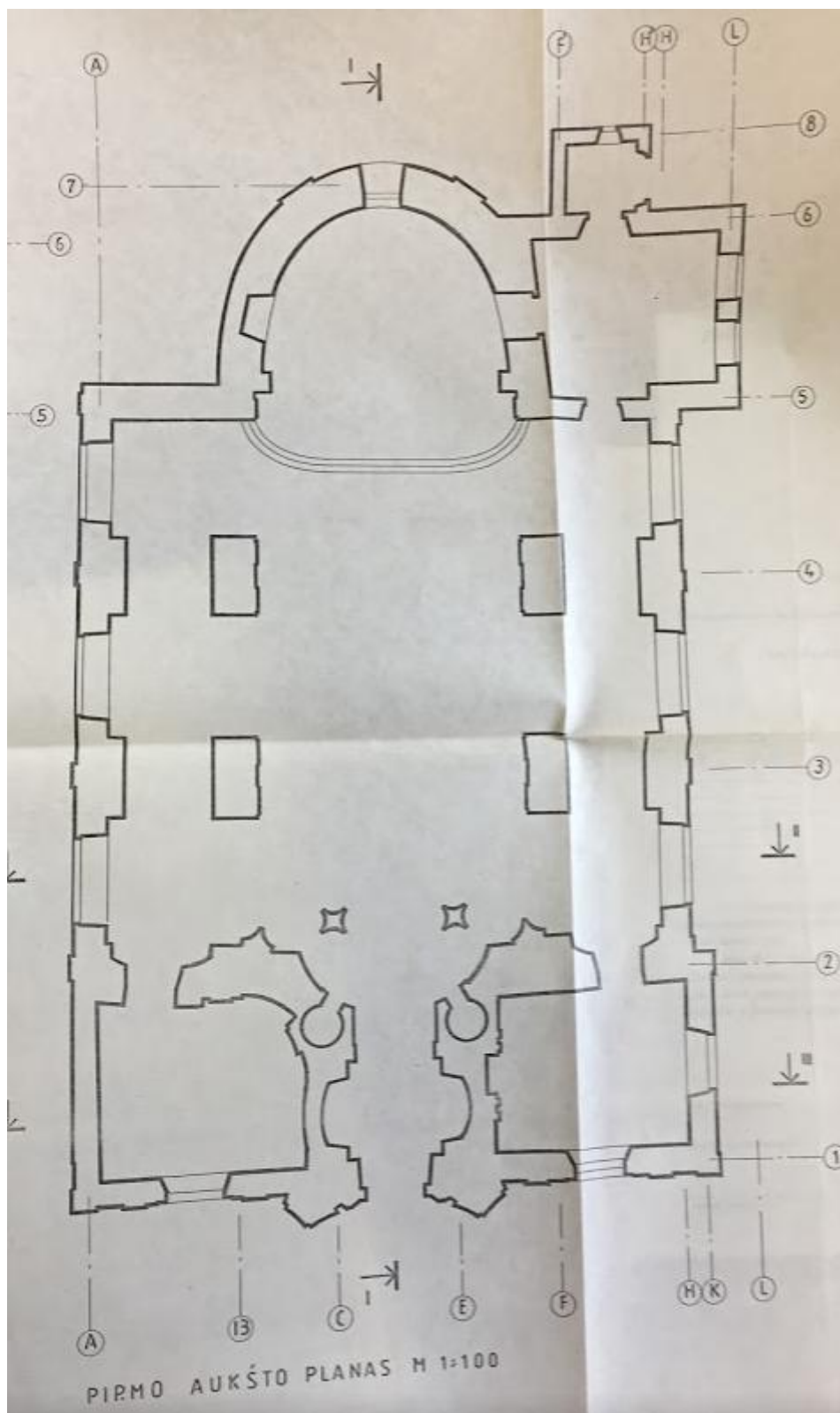
Pjūvis II

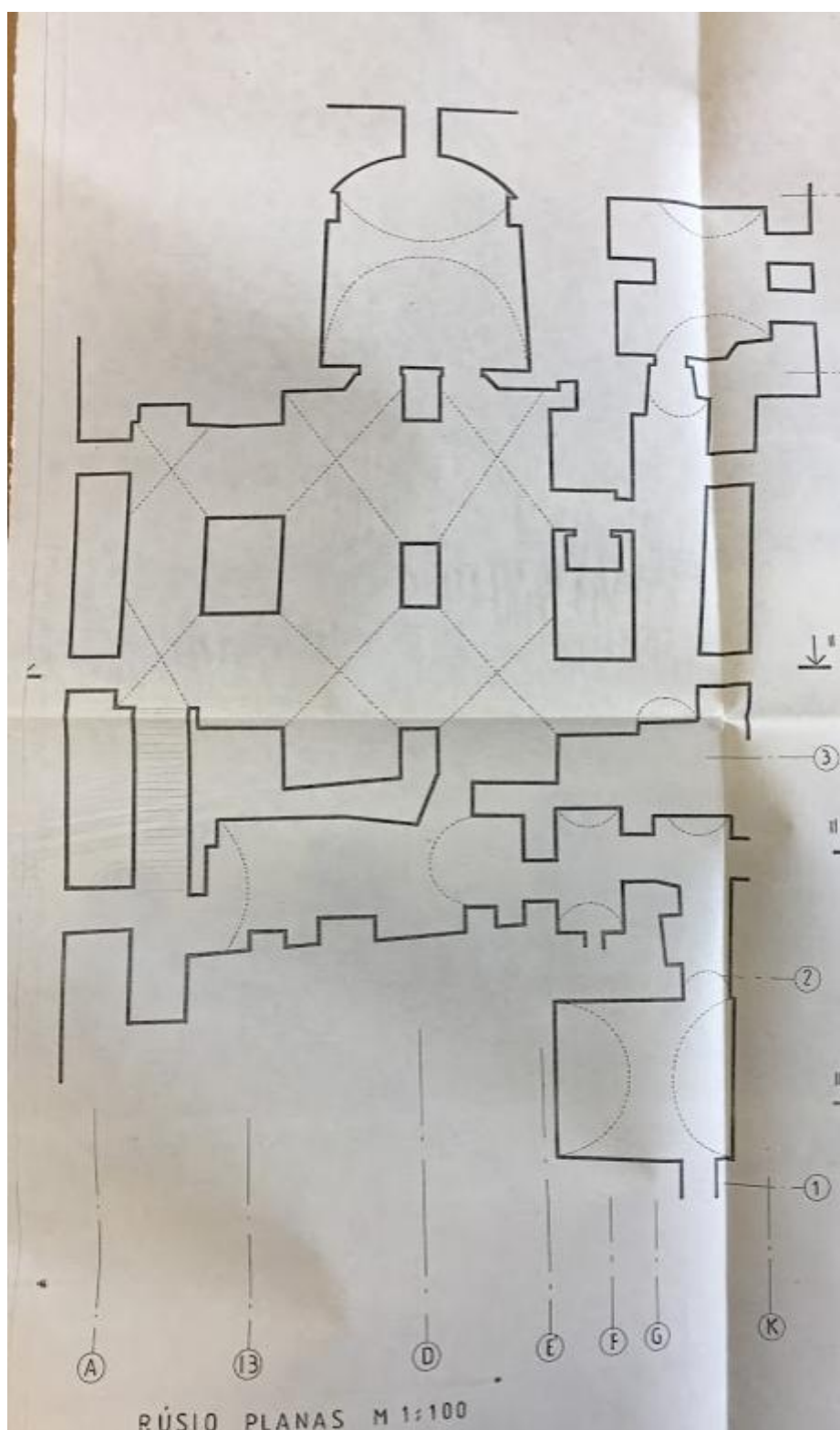
Pjūvis III

Pastogės planas

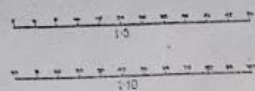
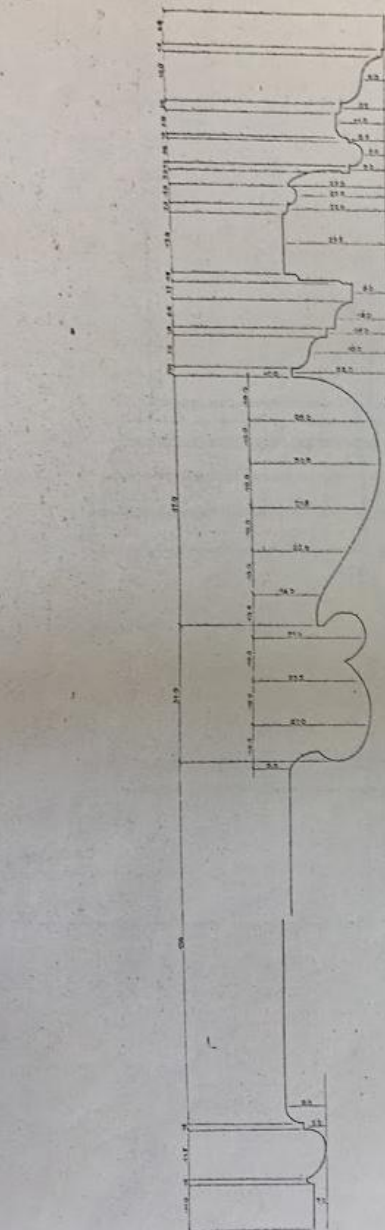

Pirmojo aukšto planas

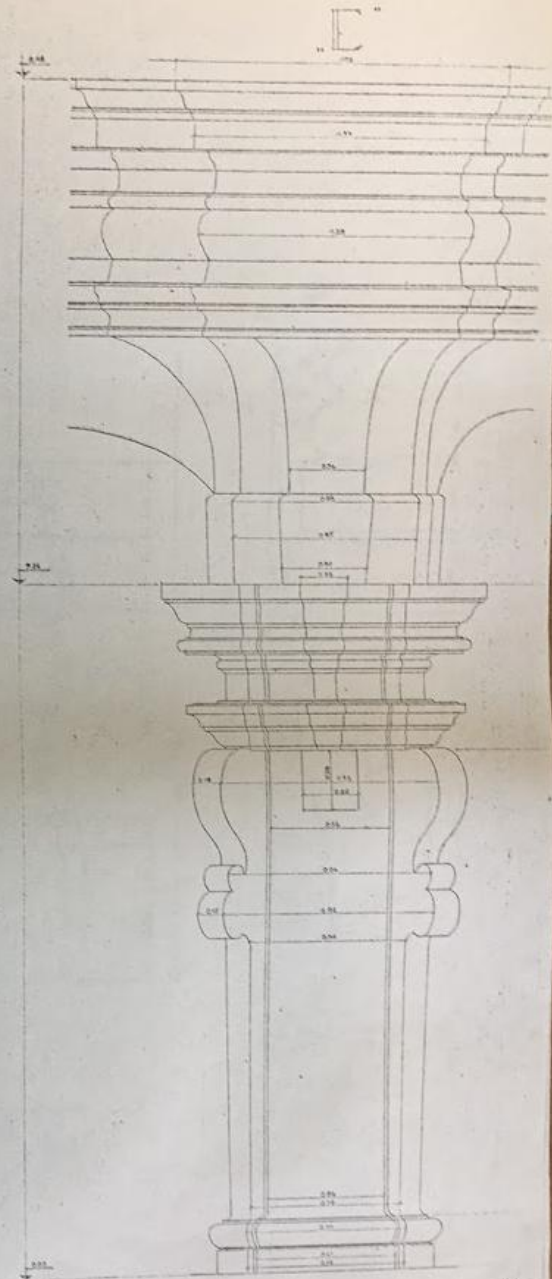

Rūsio planas

USTIJONU
ŽNYČIA

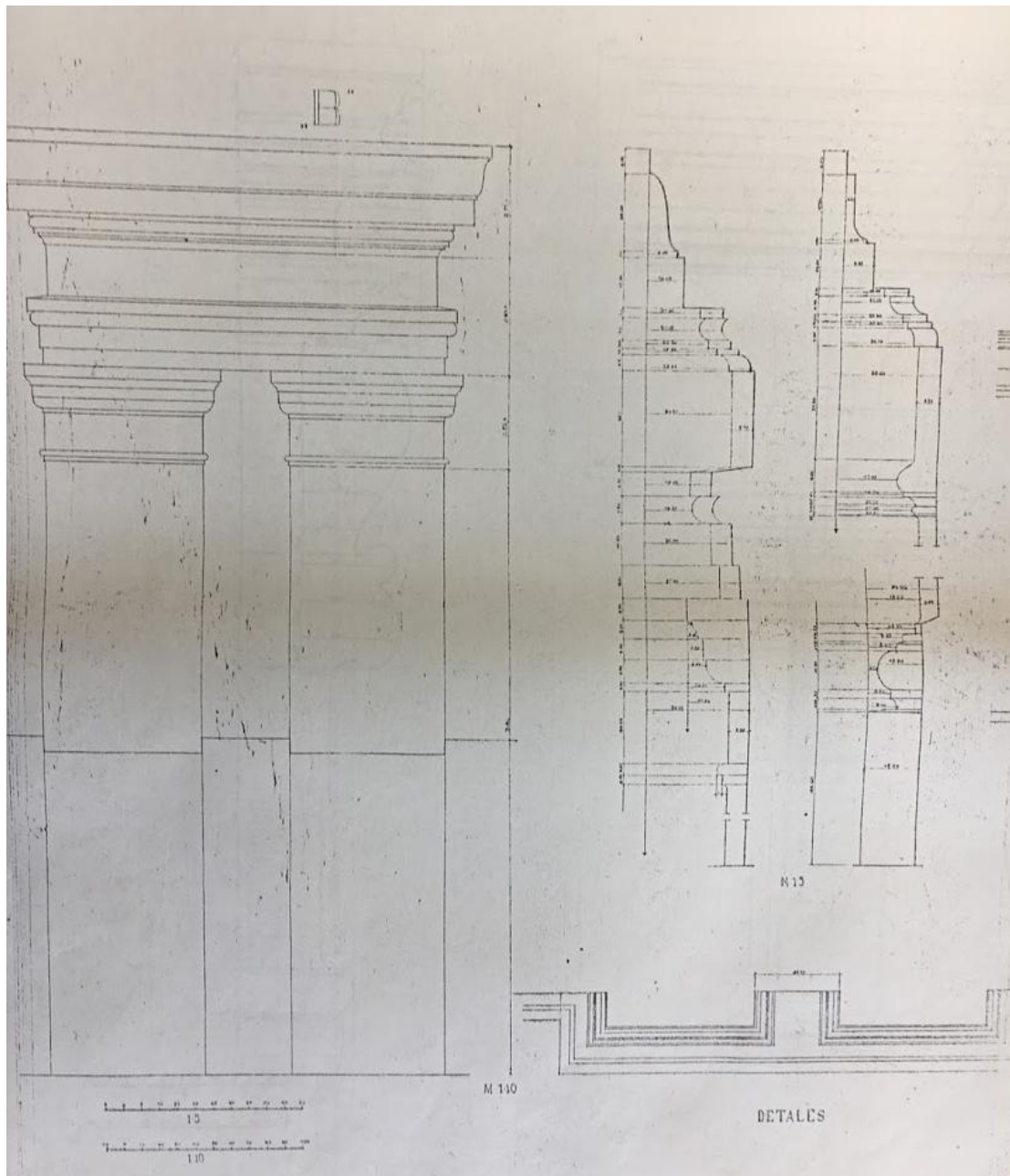
M15

M17

DETAILS

Profilių apmatavimai

Profilių apmatavimai

Archeologiniai tyrimai

Nagrinėjamoje vietoje archeologiniai tyrimai atlikti ne kartą. Nuosekliau vykdyti 2013-2015 metais¹².

2011 m. žvalgomouosius tyrimus atliko L. Girlevičius. Vienuolyno R korpuso rūsyje ir kieme ištirtas 16,6 m² plotas. Tyrimų metu po supiltiniais XIX–XX a. sluoksniais tirti XVI–XVII a. sluoksniai su to meto radiniais, o pastato viduje tirtuose šurfuose aptikta pavienių žmonių kaulų iš suardytų kapų

2013 m. sklypo Š dalyje apie 1,1 m gylyje D. Antropikaitė aptiko kapus. Mirusieji orientuoti galvomis į Š, kojomis į dabartinę bažnyčią. Tyrimų metu aptiktus mūrų fragmentus bei palaidojimus archeologė siejo su XVIII–XIX a. į Š nuo dabartinės bažnyčios buvusiomis šventoriaus kapinėmis. Sklypo centrinėje dalyje, šurfe 3, po XX ir XIX a. sluoksniais, 1,8–2,7 m

2014 m. L. Kvizikevičius atliko detaliuosius tyrimus lietaus nuotekų sistemos įrengimo vietoje ir ištyrė vieną 190 m² dydžio tranšėją. Jis aptiko 1,25–3,6 m storio XVII–XX a. kultūrinį sluoksnį, nustatė, jog po supiltiniu XX a. gruntu nuo 0,8–1,5 m gylio yra susiformavęs XVII a. sluoksnis su XVI–XVII a. radiniais, kuris vietomis sunaikintas. Tyrimų metu rasta XV a. mūrinio rūsio liekanų. Sklypo P dalyje atidengti mūrai datuoti XVII–XVIII a. Jie susieti su čia stovėjusiu Augustinų vienuolyno P korpusu. Centrinėje sklypo dalyje toliau tyrinėtos 2013 m. aptiktos kapinės. Iš viso rasta 19 kapų, iš kurių 12 buvo visiškai ištirta ir iškelta. Kapuose rasta XVI–XVII a. monetų 2015 m. KVP Vilniaus senamiesčio (UK 16073) teritorijoje, istoriniame Rusų (rusėnų) mieste, Augustinų vienuolyno teritorijoje, Bokšto g. 15 / Savičiaus g. 17 sklype 2015 m. gegužės–lapkričio mėnesiais buvo vykdomi detalieji tyrimai ir žvalgymai. Jų metu sklypo Š dalyje detaliai ištirtas 61,55 m² dydžio plotas (tranšėja 2 ir plotas 1), o Bokšto gatvėje ir sklypo P dalyje žvalgytas 92,5 m² dydžio plotas.

2015 m. detalieji tyrimai vykdyti iki 1,95–2 m gylio, jų metu tirtas XVI–XX a. kultūrinis sluoksnis. Šie tyrimai liudija, kad nuo XVII a. gyvenamoji veikla teritorijoje suintensyvėjo: į ŠR nuo Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios ŠV kampo tranšėjos pjū-

¹² Archeologinių tyrimų ataskaitos saugomos Lietuvos Istorijos Institute. Čia pateikiami duomenys iš tęstinio leidinio Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje, prieiga internete www.atl.lt

viuose atidengtos vieno XVII a. pradžios statinio liekanos). Tranšėjos V pjūvyje atidengtų mūro liekanų (M1) aukštis 45–80 cm, ilgis 2,8 m, iš pjūvio jos išlindusios per 40 cm. Atrodo, jog atidengta statinio sienos dalis ir plytų grindys: palei pjūvį atidengta plytų eilė – plytos dėtos viena šalia kitos. Tranšėjos pjūvyje matomas išlikusios sienos aukštis yra per dvi plytų eiles, t. y. 15 cm. Atidengta mūro dalis yra buvęs statinio kampas, čia siena turėjusi eiti R–V kryptimi ir, matyt, turėjo jungtis su tranšėjos R pjūvyje atidengtomis mūro liekanomis, tačiau statinio siena šioje vietoje neišliko. Ši siena buvusi apie 95 cm storio, o išlikęs jos aukštis 80 cm. Ji buvo mūryta iš raudonų 29–30x14–15x6–6,5 cm dydžio plytų su išilginėmis braukomis, rištų moliu. Tranšėjos R pjūvyje atidengtos mūro liekanos buvo 40 cm aukščio, 2,7 m ilgio, iš pjūvio išsikišusios per 10–15 cm plotį. Mūrytos iš raudonų 29–30x14–15x6–6,5 cm dydžio plytų su išilginėmis braukomis ir netašytų 20x20x20–45x30x45 cm dydžio akmenų, rištų moliu.

Remiantis aptiktu degėsių ir anglių sluoksniu, nustatyta, jog XVII a. teritoriją nuniokojo stiprus gaisras, tačiau čia ir toliau vyko intensyvi veikla.

2015 m. XIX a. kapinėse iš viso ištirti 5 šio laikotarpio palaidojimai. Pagal surastą medalioną šie kapai priskiriami unitams. Dar vienas unitams priskiriamas medalionas, kurio vienoje pusėje pavaizduota Dievo Motina su kūdikiu ant rankų ir užrašas graikų kalba, o kitoje Šv. Juozapas Kuncevičius ir užrašas „B IOSAPH AT...“ 2 pav. Kape 27 surastas medalionas. Jis surastas XVIII a. sluoksnyje ir, matyt, čia pateko iš suardyto kapo. Žinant, jog tirtame sklype stovėjo Šv. Kozmo ir Damiano cerkvė, kuri 1607 m. perėjo unitams, o 1610 m. sudegė gaisro metu. Po šio gaisro sklypas išlikęs neužstatytas iki XVII a. 8 dešimtmečio. Tačiau jį, matyt, ir toliau naudojo unitų bendruomenė, čia laidojo savo mirusiuosius. 1670 m. sklype Marijos Ramintojos bažnyčią pastatė karmelitai, todėl tikėtina, jog šiuo laikotarpiu unitai čia savo mirusiųjų nebelaidojo.

Apibendrinat 2013–2015 m. tyrimų rezultatus, galima teigti, jog mirusieji įvairiose sklypo dalyse laidoti XVI–XIX a.

Archeologiniai tyrimai kitoje kvartalo dalyje¹³

Rūsių liekanos (, u.k. 15840), Vilniuje, Augustijonų g. 6

Mūriniai pastatai Augustinų ir Šv. Kazimiero gatvių sankirtoje stovėjo jau ankstyvosios gotikos laikotarpyje. Aptvarinės sienos ir rūsių liekanos - vieni iš ankstyviausių žinomų Vilniaus mūrinio užstatymo fragmentų, siekiantys Gedimino laikų Vilniaus statybą. Anot architekto restauratoriaus S. Lasavicko, istoriniu požiūriu šie senieji pastatai galėjo būti nežinomų rūmų, galėjusių priklausyti vienam kuriam asmeniui iš kunigaikščio aplinkos, likučiai. Kartu išlikusios XIV a. pr. – XVI a. gyvenamųjų namų rūsių liekanos puikiai iliustruoja Lietuvos gotikos vystymosi raidą.

Namai labai nukentėjo per 1655-1661 m. karą. Pagal istorinių tyrimų duomenis vienas iš didžiausių ir seniausių kvartalo mūrinių namų turėjo būti Augustijonų g. 6. Magdeburgo jurisdikos sąrašuose namas šioje vietoje paminėtas 1733 m. Iki 1743 m. prie namo prijungti šalia buvę sklypai. Nuo XVIII a. vid. buvęs burmistro Minkevičiaus namas priklausė jėzuitams. XVIII a. ant senųjų gotikinių pamatų pastatyti dviaukščiai rūmai atiteko LDK jėzuitų provincijos veikėjui S. Žabai (1710 – po 1773). XVIII a. II p. jau susiformavęs užstatymas, matomas 1808 m. plane ir iš esmės nepakitęs iki pat pastatų nugriovimo. XIX ir XX a. pr. rūmai rekonstruoti, per II Pasaulinį karą apgriauti, pokariu (po 1958 m.) suldyti su žeme.

Remiantis S. Lasavicko 1981 m. architektūros tyrimų duomenimis¹⁴, seniausio mūro fragmentai galėtų būti datuojami XIII a. pab. Tai vakarinėje ir rytinėje sklypo dalyse išlikusio ir detalai ištirto ankstyviausio, ikigotikinio laikotarpio akmenų ir plytų mūro sklypo aptvaro fragmentai. Šiaurinėje sklypo dalyje, prie rytinės aptvarinės sienos panašiu metu (XIV a. pr.) pristatytas nedidelis namas su rūsiu iš netaisyklingai sumūrytų plytų ir akmenų. Piečiau dar vienas gotikinis XIV a. pr. pastatas su iki 3 m siekiančiomis akmenų-plytų mūro sienomis. Išliko dvi rūsių patalpos su cilindriniais skliautais, rūsių sienose yra nišų su segmentinėmis sąramomis. Šiaurinėje sienoje yra laiptai į rūšį, pietvakarinėje sienoje - židinio liekanos. Prie

¹³ Kultūros vertybių registro duomenys. www.kpd.lt.

¹⁴ LASAVICKAS, S., BALČIŪNAS, V. Pirminių architektūrinių-archeologinių tyrimų, vykdytų Vilniaus senamiestyje kvartale Nr. 45, Siaurosios g. buv. namo 6 sklype, ataskaitos foto iliustracinė medžiaga. 1979 m. VAA F. 1019, Ap. 11, B. 5150; LASAVICKAS, S., LISANKA, A. Archeologinių-architektūrinių tyrimų, vykdytų Vilniaus senamiestyje kvartale Nr. 45, Siaurosios g. buv. namų 6 ir 8 sklypuose, architektūrinių tyrimų ataskaita, 1980 m. KPC, F5-2673;

šio pastato Š sienos, ant seniausiojo namo pamatų pastatytas pastatas. Jo sienos 1-1,2 m storio, yra 3 skliautuotos rūšio patalpos: išliko dalis rūšio sienų ir šiek tiek I a. mūro. Dar šiauriau (per 1,6 m į rytus) ant jau neegzistavusios aptvarinės sienos sumūrytas namas *nr. 6*. Jis buvęs su skliautuotais 2 ar 3 patalpų rūšiais. Išliko tik šio namo P galas su įėjimu į rūšį ir I a. palangė iš tašyto akmens. Prie namo *nr. 3* V galo pristatytas pastatas *nr. 5*, kurio V fasadas siekė Augustijonų gatvę. Pastatas buvęs dviejų patalpų. Išliko nedidelis skliautuotas rūšys šiaurės rytų kampe, Š ir V sienų apačia; sienos 0,8-0,85 m, PV kampą rėmė kontraforsas, šalia jo iš gatvės pusės buvo įėjimas. Į pietus nuo šio pastato pastatytas vėlyviausias gotikinis namas. Jis buvo šonu orientuotas į Augustijonų gatvę. Išliko pamatų ir sienų fragmentai.

1980 m. archeologų A. Lisankos ir G. Vaitkevičiaus atlikti archeologiniai tyrimai parodė, kad dar anksčiau už mūrinius pastatus šioje vietoje būta medinių namų ir ugniaviečių. Apatiniame sluoksnyje rasta keletas židinių, primenančių I tūkst. pr. Kr. medinių pastatų atviro tipo židinius. 2,5-3,5 m gylyje rasta ovalo formos ugniavietė, įrengta XIV a. ir galėjusi būti ritualinės paskirties (galima pagonių kulto vieta?). Aukštesniuose sluoksniuose rastos gelsvos, rusvos, žalsvos plytelės, kokliai su įvairiais reljefiniais piešiniais rodo, kad pastatuose būta puošnių interjerų.

Išvados

Bažnyčios eksterjeras liko nepakitęs iki šių dienų.

Bažnyčia labai nukentėjo per 1812 m. karą.

Bažnyčios vidus XIX a. ne kartą buvo keičiamas gana drastiškai – pertvarkant ją į cerkvę, vėliau, grąžinus katalikams 1919 m. - restauruota, tačiau 1944 m. nuniokota gaisro, ir, galiausiai XX a. 7 dešimtmetyje paversta daržovių sandėliu.

Paskutinė rekonstrukcija buvo ypač didelė – bažnyčios vidaus erdvė suskaidyta į atskirus aukštus, tarp jų įrengta laiptinė, įrengtos pertvaros, papildomos betoninės kolonos.

Polichrominių, architektūrinių tyrimų bažnyčioje per XX a. antrąją pusę beveik neatlikta.

Per XXI a. antrąjį dešimtmetį pradėti nuoseklūs tyrimai atskleidė naujų duomenų apie autentišką bažnyčios puošybą.